

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД
ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ”
ПРОЕКТ BG051PO001-6.2.05 “ ИЗВЪРШВАНЕ НА ОЦЕНКА НА
ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕТЕТО”

ИЗВЪРШВАНЕ НА СОЦИОЛОГИЧЕСКИ И СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОУЧВАНИЯ И ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА ОЦЕНКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕТЕТО

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз”

“Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейския социален фонд. Изпълнителят носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Министерството на труда и социалната политика.

Методология на проучванията

Методология на проучванията

Основни изследователски въпроси

- Каква е степента на познаваемост на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011?
- Как основните заинтересовани страни оценяват първите три години от действието им?
- Имат ли тези документи принос в прилагането на мерки и политики за всяка една от основните области на закрила на детето?
- Как се оценява ефективността на прилаганите понастоящем мерки от страна на институциите и НПО?
- Какво е отношението на децата и семействата със специфични нужди към предоставяните досега услуги за тях?
- Основните заинтересовани страни генерират ли предложения за промени в приоритетите и подходите за изпълнение на тези документи?
- Как основните заинтересовани страни оценяват необходимостта от допълнителни ресурси?

Целеви групи

- Широката общественост в България – населението в трудоспособна възраст;
- Деца, ползватели на здравни, образователни, социални или други услуги или преки или косвени бенефициенти на социално подпомагане
- Възрастни, полагащи грижи за деца в семейна или близка до семейната среда, в качеството си на родители, разширено семейство, осиновители, приемно семейство;
- Специалисти, работещи с деца в институционална или в извънсемейна среда: директори на институции за деца, учители, възпитатели, психолози, лекари и др.;
- Експерти и специалисти в обществени институции на национално, регионално и местно ниво, работещи по теми и проекти, свързани със закрила на детето;
- Представители на неправителствени организации, работещи по теми и проекти, свързани със закрила на детето, или предоставящи услуги, свързани с детето.

Методология на проучванията

Методологичен подход

Посочените целеви групи бяха обхванати и изброените изследователски въпроси бяха проучени посредством комбинация от количествени и качествени методи на изследване, представени от общо осем отделни социологически проучвания, които осигуриха взаимно допълване и възможно най-пълен обхват на получената информация

Социологически проучвания

- Национално представително проучване сред населението на страната в трудоспособна възраст
- Национално представително проучване сред семейства с деца, които получават социални помощи и/или ползват социални услуги
- Национално представително проучване сред деца със специални образователни потребности и техните родители.
- Национално представително проучване сред деца, отглеждани в институции или в приемни семейства и полагащи грижи за тях.
- Дълбочинни интервюта с представители на НПО, ангажирани с дейности или изпълняващи проекти по закрила на детето.
- Дълбочинни интервюта с представители на ДАЗД, МТСП и АСП на централно и регионално равнище.
- Онлайн анкета с представители на РДСП на областно ниво - регионални директори и експерти по закрила.
- Анкета сред служители на отделите за закрила на детето към Дирекциите „Социално подпомагане”.

Методология на проучванията

Обхванати лица от целевите групи	Брой изследвани лица	Метод на регистрация
Представители на широката общественост	1014	Телефонно интервю
Семейства с деца, бенефициенти на социални услуги или помощи	225	Телефонно интервю
Деца със СОП	101	Персонално интервю
Родители на деца със СОП	101	Персонално интервю
Деца извън родната семейна среда и полагащи грижи за тях	108	Персонално интервю
Ръководители на институции за деца и центрове от резидентен тип	83	Онлайн анкета
Приемни родители	100	Телефонно интервю
Представители на НПО	10	Дълбочинно интервю
Експерти от МТСП, ДАЗД и АСП	11	Дълбочинно интервю
Директори и експерти по закрила от РДСП	55	Онлайн анкета
Служители в ОЗД към ДСП	638	Анкета

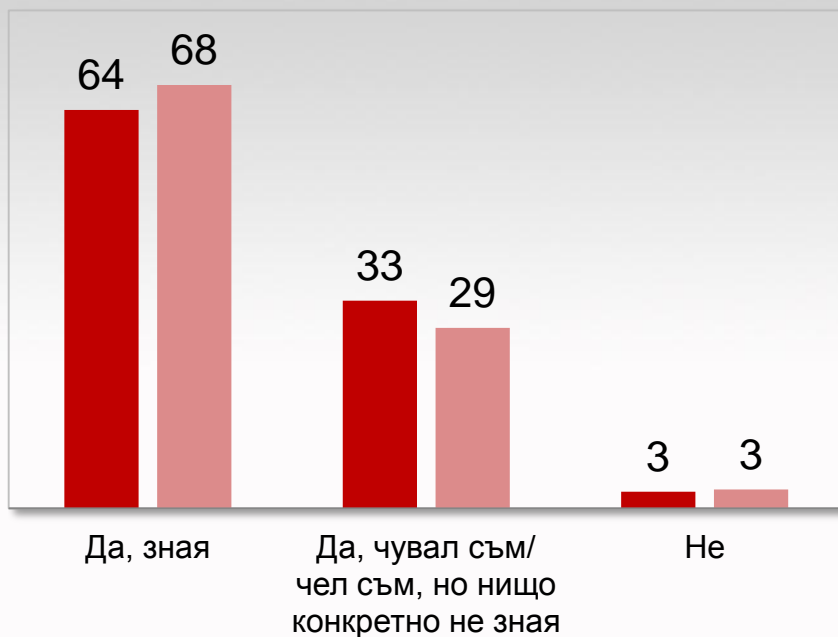
Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Знаете ли, че у нас съществува Държавна агенция за закрила на детето?

Чували ли сте за съществуването на Национална стратегия за детето 2008-2018 г.?

■ Граждани в трудоспособна възраст
■ Семейства на деца-бенефициенти

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Дял на запознатите с конкретни мерки по приоритетни области

База: Всички респонденти (Семейства - N=225, Граждани - N=1014)

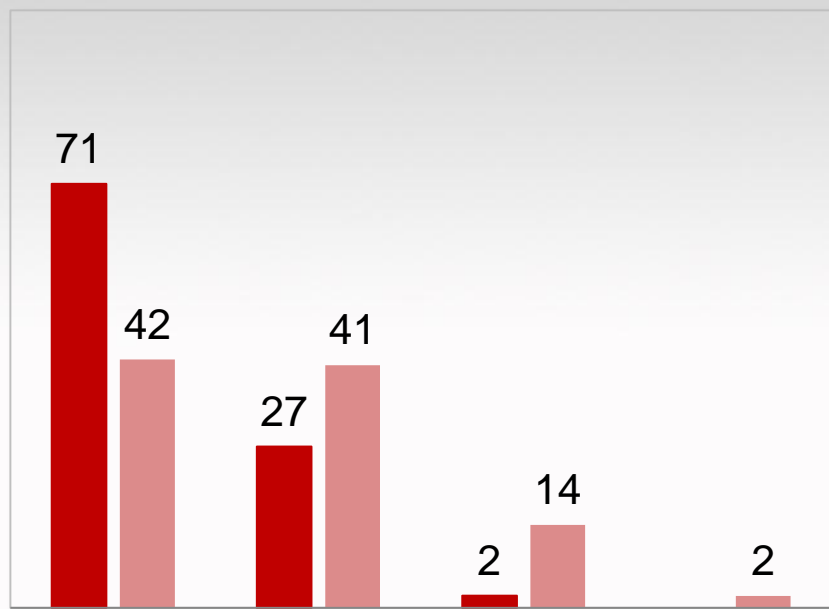
Равнища на информираност

- Четирима от всеки пет интервюирани както сред широката общественост като цяло, така и сред семействата на деца-бенефициенти, са чували за конкретни мерки поне в една област.
- Практически почти всички трудоспособни граждани на страната заявяват, че биха сигнализирали, ако са свидетели на ситуация, в която дете е поставено в риск, но около една четвърт не знаят къде и как биха могли да направят това.

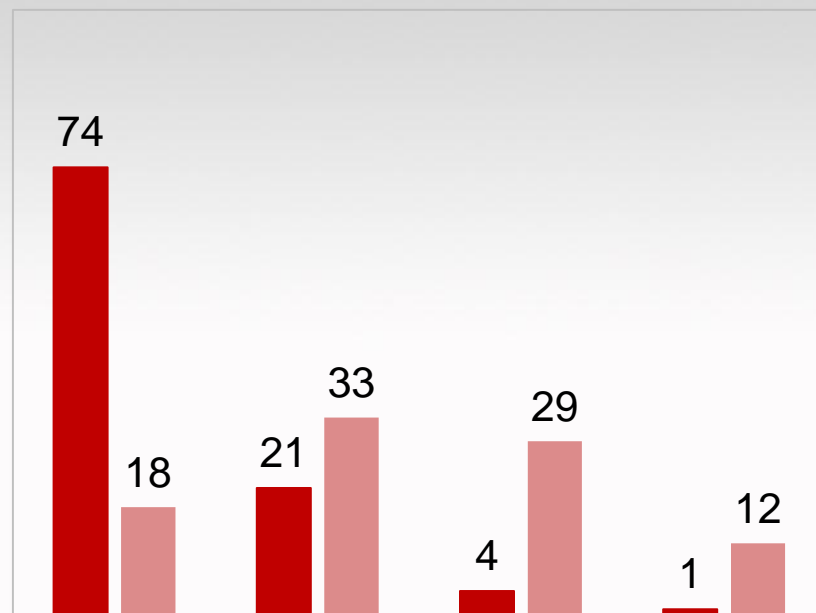
Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Приемни родители и родители на деца със СОП

Запознатост с потребностите на обгрижваното дете

Запознатост с правата на обгрижваното дете

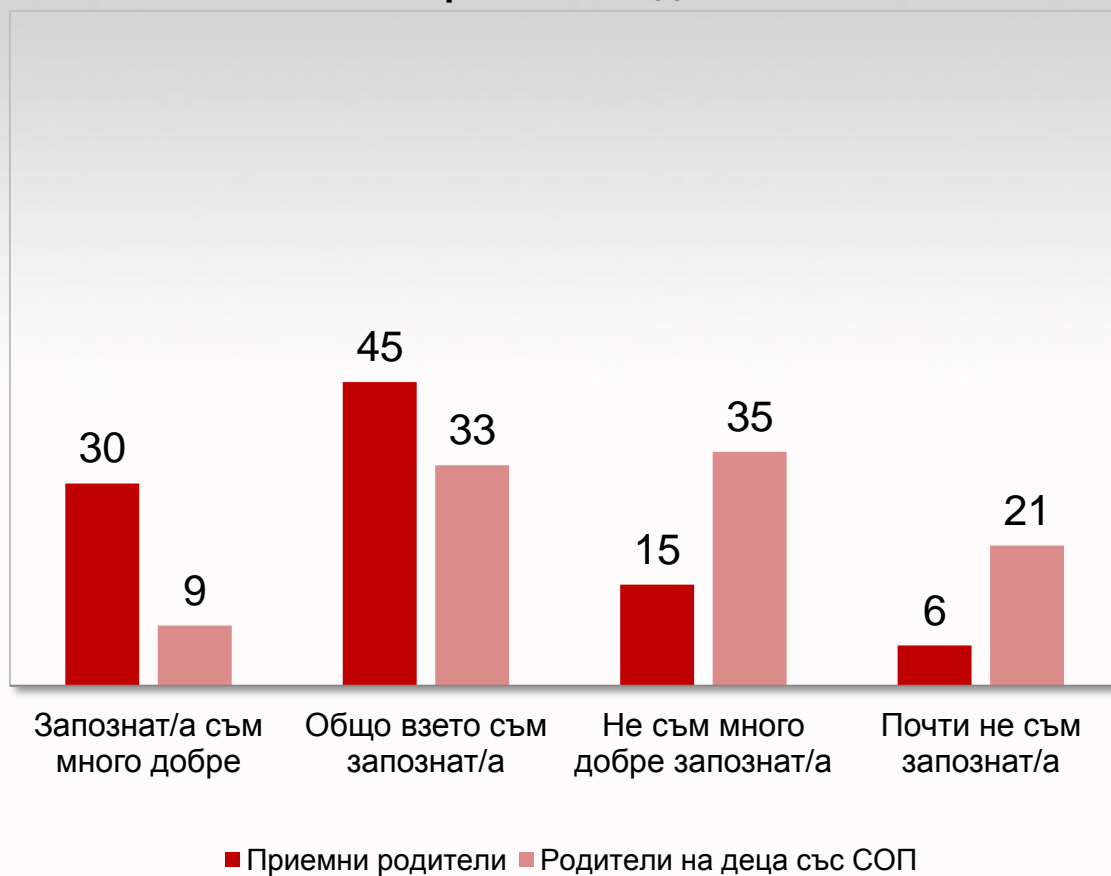
Запознат/а съм много добре Общо взето съм запознат/а Не съм много добре запознат/а Почти не съм запознат/а

Запознат/а съм много добре Общо взето съм запознат/а Не съм много добре запознат/а Почти не съм запознат/а

■ Приемни родители
■ Родители на деца със СОП

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Запознатост с процедурите за упражняване на правата на обгрижваното дете

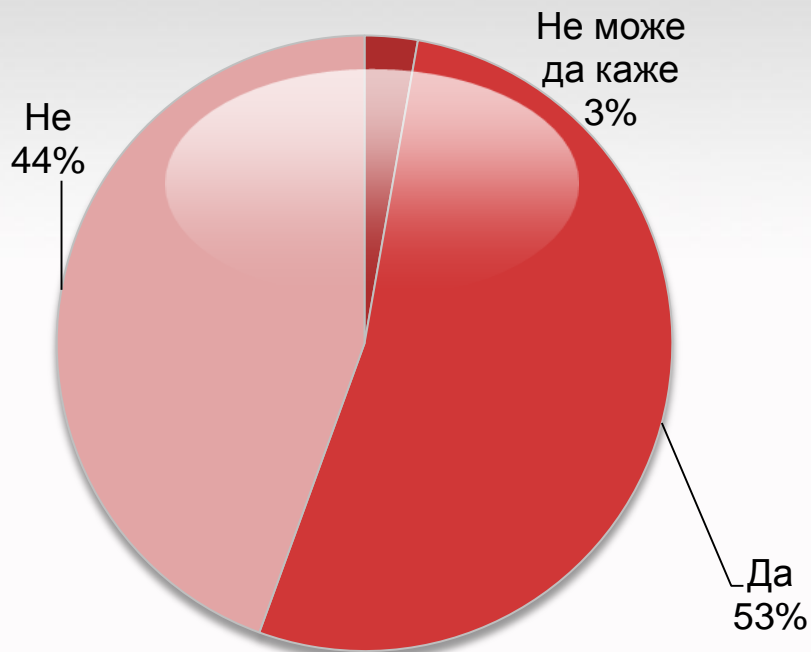
Равнища на информираност

Над половината от родителите на деца със СОП не се чувстват добре информирани относно процедурите за упражняване на правата на децата си, докато при приемните родители това се отнася за един от всеки пет.

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Деца, живеещи извън родната си семейна среда

Дял на деца извън родната семейна среда, чували за права на децата

Запознатост на деца извън родната семейна среда с конкретни права

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Деца, живеещи извън родната си семейна среда

Степен на информираност сред децата, настанени извън родната си семейна среда, относно техните права

Сред децата, живеещи извън родната си семейна среда, малко повече от половината са чували, че децата имат права. Повечето от тях, обаче, или немогат да посочат конкретно свое право, или формулират в най-обща форма, че за децата трябва да се полагат грижи. Единствените права, които са сравнително ясно разпознаваеми, са правото на образование и на достоен жизнен стандарт.

Специални телефони номера

Малко под половината са чували и за специални телефонни номера за деца, които са в опасност или имат нужда от помощ, но едва едно от пет деца може да каже валиден телефонен номер (като във всички верни отговори е цитиран единствено 116111).

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Представители на НПО, доставчици на услуги за деца

Представители на НПО, които оценяват своята информираност относно НСД 2008-2018 и годишните НПЗД, като слаба

- Нуждаят се от повече комуникация с представители на отговорните институции на национално равнище, с цел да получат по-добро разбиране и тълкуване на определени положения в споменатите документи, които са налични и достъпни публично;
- Всяка НПО е съсредоточена основно върху целевите групи, за които работи;
- Те познават много добре специфичната област, в която работят, но не оценяват цялостните си познания за разписаните в Стратегията и Програмите политики и мерки като достатъчно добри и подробни.

Представители на НПО, които оценяват своята обща информираност като сравнително добра

- Те са приблизително една трета от интервюираните;
- Те работят за организации, които от много години работят в областта на закрилата на детето;
- Известни са на национално или регионално ниво;
- Имали са множество възможности досега за пряк контакт и обсъждане на различни елементи от политиките за детето с представители на национални и регионални институции.

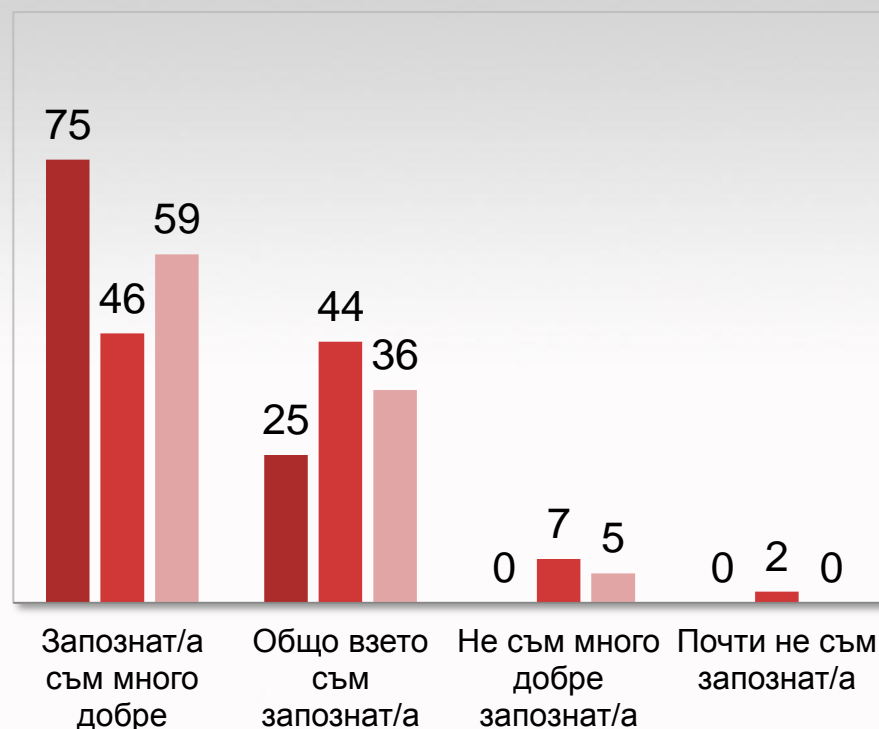
Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Степен на запознатост сред представители на институции на местно ниво

Запознатост с НСД 2008-2018

Запознатост с НПЗД 2008-2011

- РДСП
- ОЗД
- СИ и центрове от резидентен тип

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Степен на запознатост сред представители на институции на национално и регионално ниво

- Самите представители на институции на национално и на регионално ниво заявяват, че под една или друга форма те лично или други представители на техните звена са участвали и участват в процеса на изработване на НСД и НПЗД
- Също така, част от Териториалните отдели изразяват желание не само да дадат предложения в първоначалната фаза, преди изготвянето на първия вариант на съответния документ, но също така да предоставят становища за вече изготвения първи вариант, преди той да отиде на по-високо политическо ниво

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Информационни източници за мерки за детето

Познаване на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Информационни източници за правата и потребностите на обгрижваните деца

Подкрепа за основните принципи на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

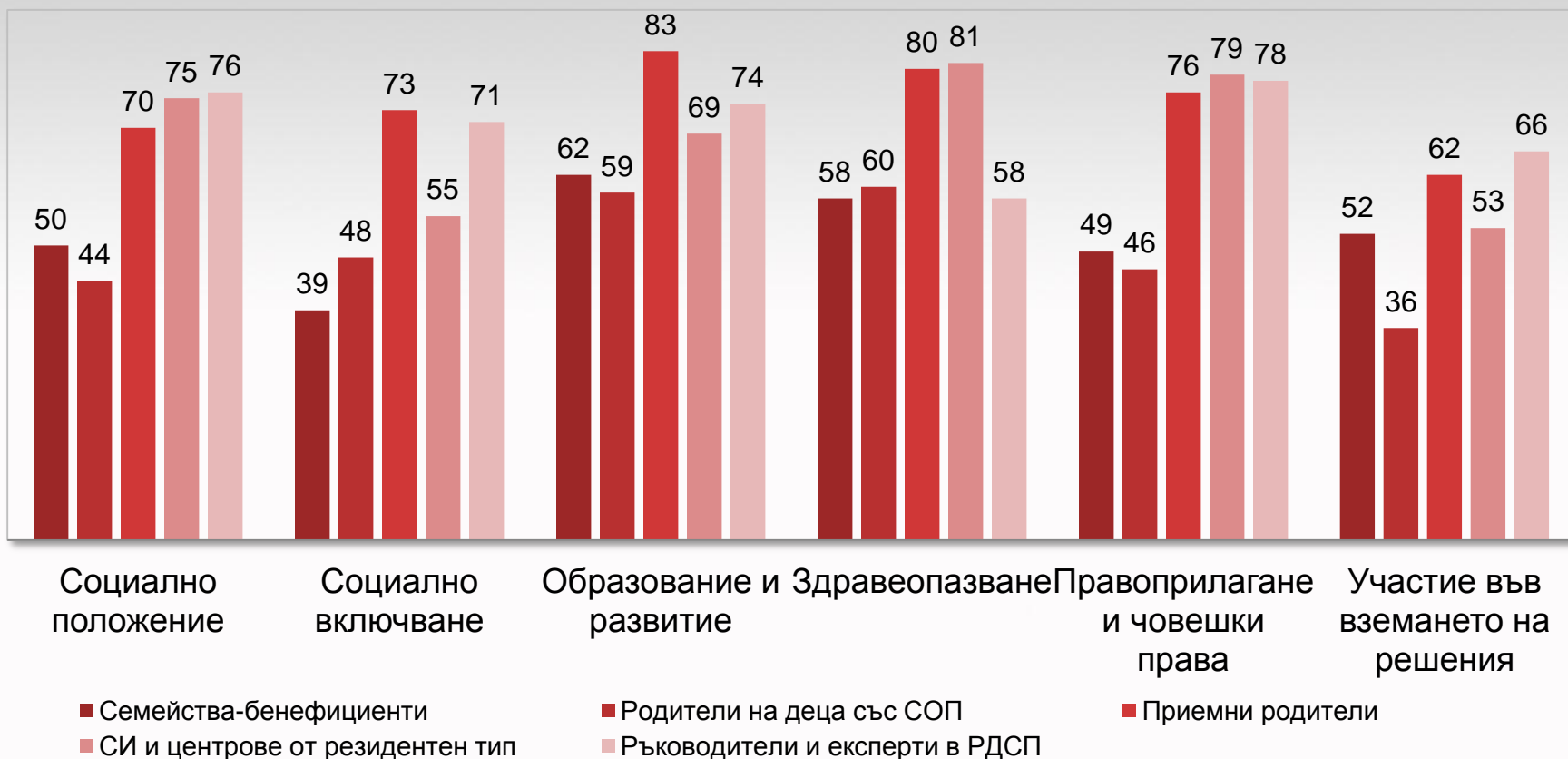
Подкрепа за основните принципи на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Оценили въвеждането на мерки по приоритетни области като "изключително спешно"

Подкрепа за основните принципи на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

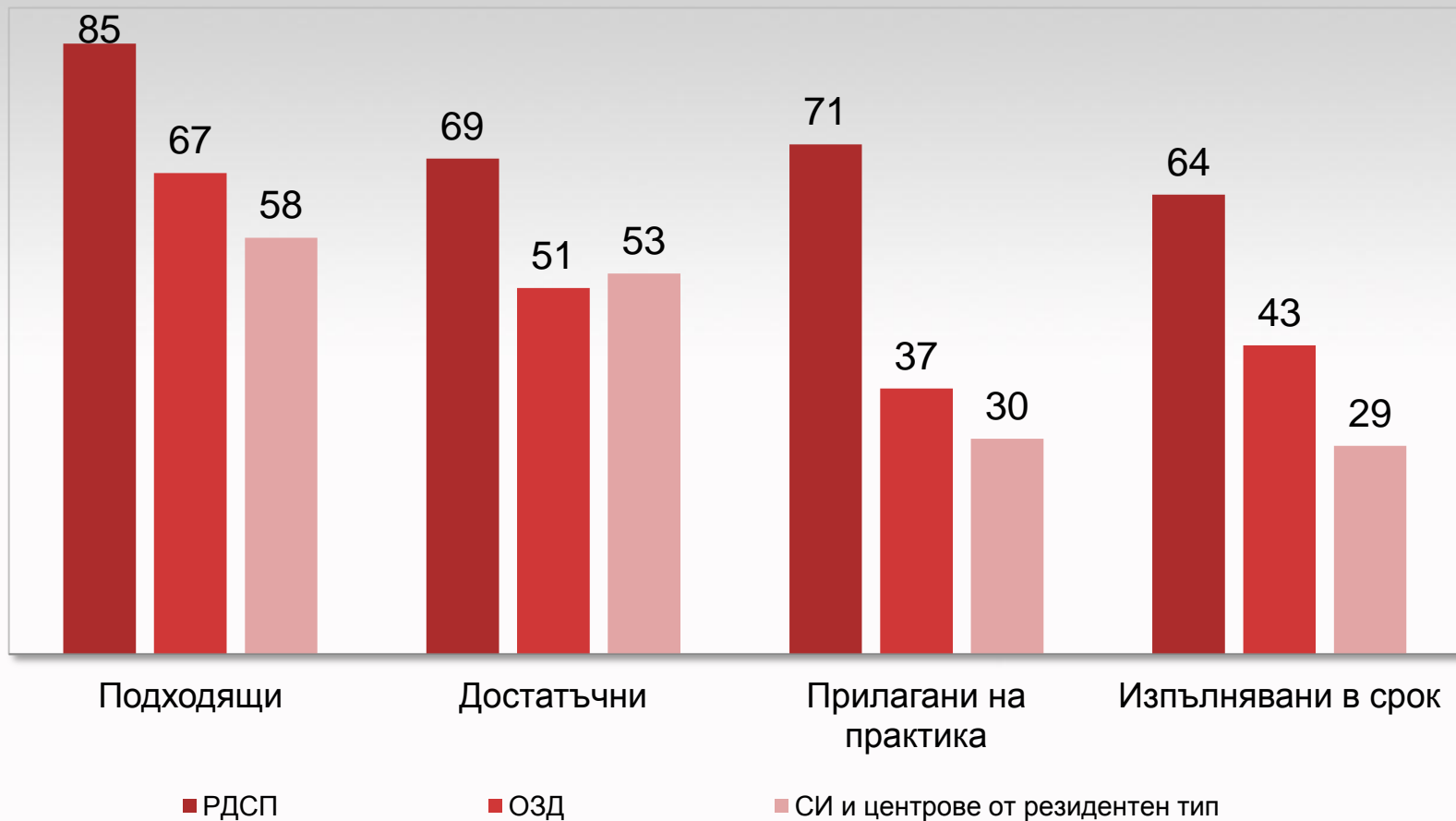
Оценили мерките по приоритетни области като гарантиращи правата напълно или в голяма степен

База: Всички респонденти (Семейства-бенефициенти - N=225, Приемни родители - N=100; Родители на деца със СОП - N=101; СИ и центрове - N=83; Ръководители и експерти по ЗД в РДСП - N=55)

Подкрепа за основните принципи на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Оценили всички или повечето мерки, заложените в НСД и НПЗД, като адекватни и изпълнявани

База: Всички респонденти (Ръководители и експерти по ЗД в РДСП - N=55; Служители в ОЗД – N=638; Ръководители на СИ и центрове от резидентен тип - N=83)

Подкрепа за основните принципи на НСД 2008-2018 и НПЗД 2008-2011

Основни изводи

1 Респондентите, посочили конкретни мерки, на чието изпълнение са станали свидетели, са почти единодушни, че от тях вече е налице подобрене на положението на децата в съответната област.

2 Съществува известно разминаване между приоритетите, които обществеността поставя като най-належащи, и действителното изпълнение по приоритетни области. Като най-спешни се определят мерките за защита от насилие и експлоатация и тези в областта на здравеопазването, но най-често се наблюдава напредък в областта на алтернативните грижи и образованието.

Принос на НСД и НПЗД в осъществяването на политики за закрила на детето – становища

Позитивни

Част от респондентите изказват изцяло позитивни становища, подчертавайки всеобхватността на Стратегията и ролята ѝ на основа за изработването на всички по-късни стратегически и нормативни документи в областта на закрилата на детето

Негативни

Стратегията, и респективно, следващите я програми, са твърде общи; твърде “разпилени”, нефокусирани; без ясно разписване на ангажиментите на различни ангажирани институции за изпълнението на конкретни политики и мерки; без финансова подплатеност на всяка една от предвидените политики и мерки

Оценки за промените и за ефективността на прилаганите мерки в областта на закрилата на детето в периода 2008-2011

Обществени оценки

Представители на широката общественост

43 %

са забелязали изпълнението на конкретни мерки и политики за подобряване на положението на децата в последните три години.

33 %

са в състояние да назоват конкретни мерки в конкретни области

Наблюдавано изпълнение на конкретни мерки по приоритетни области

- **Най-често споменавани:** Алтернативни грижи – 32%, Право на образование – 27%
- **Най-рядко споменавани:** Отдих и свободно време – 13%, Семейна среда – 16%

Семейства на деца - бенефициенти

50 %

са забелязали изпълнението на конкретни мерки и политики за подобряване на положението на децата в последните три години

34 %

са в състояние да назоват конкретни мерки в конкретни области

Наблюдавано изпълнение на конкретни мерки по приоритетни области

- **Най-често споменавани:** Алтернативни грижи – 36 %, Право на образование – 28 %
- **Най-рядко споменавани:** Здравни грижи – 14%, Отдих и свободно време – 15 %

Оценки за промените и за ефективността на прилаганите мерки в областта на закрилата на детето в периода 2008-2011

Представители на НПО

Положителни промени

- Области:
 - ✓ Правото на образование и развитие на децата с увреждания и децата със СОП
 - ✓ Правото на живот в близка до семейната среда за децата, които не могат да живеят в биологичните си семейства.
- Мерки и дейности:
 - ✓ Разкриването на множество социални услуги в общността
 - ✓ Деинституционализация на най-малките деца чрез проекта “Детство за всички”
 - ✓ Интегрирано образование на деца със СОП
 - ✓ Координационния механизъм за взаимодействие между институциите при установяване на случаи на насилие, експлоатация и трафик на деца.

Недостатъчни промени

- Области:
 - ✓ Правата на децата правонарушители
 - ✓ Здравеопазване спрямо определени целеви групи: майки и новородени, деца с увреждания, деца в институции
 - ✓ Семейна среда: жизнения стандарт на децата и семействата, и работата по превенцията на изоставянето на деца

Оценки за промените и за ефективността на прилаганите мерки в областта на закрилата на детето в периода 2008-2011

Представители на НПО

1

Според повечето представители на НПО, фокусът е изместен от подкрепата на биологичните семейства към подкрепа на приемната грижа, както във финансов аспект, така и като целенасочени усилия на специалистите.

2

Специфични групи, чието положение не е в достатъчна степен визирано в националните политики:

- децата от малките населени места
- децата с редки заболявания.

Оценки за промените и за ефективността на прилаганите мерки в областта на закрилата на детето в периода 2008-2011

Представители на институции

Положителни промени

- Деинституционализацията, създаването на алтернативни грижи и разкриването на услуги за деца и семейства в общността - в повечето изказвания това се разглежда като единен процес
- Усилията за интегрирано образование на деца със СОП
- Координационния механизъм за взаимодействие между институциите при установяване на случаи на насилие, експлоатация и трафик на деца
- Общините започват да припознават своята роля и ангажименти в областта на закрилата на детето
- Средната дадена оценка за изпълнението в национален мащаб е Добър (4,49), а за собствената Регионална дирекция – Добър (4,65)

Мерки по НСД и НПЗД, за чието изпълнение не е направено достатъчно

На национално ниво	РДСП	ОЗД
Въвеждане на финансиране на принципа „парите следват детето“, чрез който да се насърчават общините да развиват такива услуги по алтернативна грижа	73%	60%
Повишаване размера на социалната помощ за децата, ходещи редовно на училище	66%	70%
Създаване на стимули, които да насърчават бащата да ползва родителски отпуск	60%	57%
На регионално ниво		
Мерки, подкрепящи доброто родителство, напр.: услуги за семейно планиране, за подкрепа по време на бременност, за развиване на родителските умения, за преодоляване на кризи в семейството	62%	72%
Да се налагат санкции на родители, които не осигуряват редовно посещение на училище от децата си	58%	82%
Мерки за предотвратяване и санкциониране на безотговорното родителство и на изоставянето на деца	58%	81%

Оценки за промените и за ефективността на прилаганите мерки в областта на закрилата на детето в периода 2008-2011

Представители на институции

1

Мнозинството и от представителите на РДСП, и от служителите в ОЗД посочва, че за половината от предвидените мерки и дейности не се прави достатъчно в техния регион. Сред тази половина, преобладават:

- мерки за подкрепа на семейната среда
- мерки, насочени към здравната профилактика

2

Специфични групи, чието положение не е в достатъчна степен визирано в националните политики според представителите на институции на национално и регионално ниво:

- децата от малките населени места
- децата с редки заболявания.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

- 1 Семейна среда
- 2 Деинституционализация и алтернативни грижи
- 3 Жизнен стандарт
- 4 Социално включване
- 5 Образование и развитие
- 6 Здравни грижи
- 7 Защита от насилие и експлоатация
- 8 Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления
- 9 Защита от дискриминация
- 10 Участие във вземането на решения

Семейна среда

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Семейна среда

Уязвими групи деца

- **Особено уязвими:**
 - ✓ Изоставени деца
 - ✓ Деца в риск да бъдат изоставени
- **Като уязвими се определят също и:**
 - ✓ Децата на родителите в развод, разведените родители и родители в конфликт помежду си
 - ✓ Деца, чиито родители работят в чужбина, оставени за отглеждане при баби и дядовци
 - ✓ Деца на заети родители

Децата извън биологични семейства

- Преобладаващата част от тях все още са настанени в специализирани институции за деца
- 93% от тях имат биологични семейства, като четири от пет деца имат поне един биологичен родител
- 42% от децата, настанени в институции и центрове от резидентен тип са застрашени от пълно прекъсване на връзките с биологичното си семейство, по оценки на ръководителите на тези заведения
- Под 2/3 от децата извън биологични семейства, контактуват с биологичните си семейства
- 64% от децата с биологични роднини, се срещат лично с тях, но само всяко четвърто от тях се среща поне веднъж седмично
- 48% от децата с биологични роднини разговарят и по телефона, но само всяко трето от тях, разговаря поне веднъж седмично
- 36% изявяват желание за по-често общуване със семейството си

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Семейна среда

1

Представителите на НПО и на институции откриват съществен дефицит в социалната работа със семействата, целяща:

- превенция на изоставянето на деца
- успешната реинтеграция на изоставени деца
- гарантиране правото на децата за контакт с биологичните им семейства

2

Практики и нормативни разпоредби, които вредят на децата:

- Местене на детето от институция в институция
- Настаняването в институция, която е много отдалечена от местоживеенето на биологичното семейство
- Разпоредбата, според която, ако дете в институция не е посетено в рамките на 6 месеца от биологичните си родители, то се вписва в регистъра за осиновяване

3

Широка общественост: политиките и мерките, насочени към укрепване на семейната среда, не са най-наложителните

Експерти: силно разтревожени от недостатъчното изпълнение на подобни мерки

Разминаването в оценката им се дължи на това, че общественото внимание се концентрира върху ясно видимите и остри проблеми, докато професионалистите се насочват към първопричините за възникване на тези проблеми

Деинституционализация и алтернативни грижи

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Деинституционализация и алтернативни грижи

Оценки за ефектите от процесите на деинституционализация

База: Всички респонденти (Ръководители на СИ - N=63; Ръководители на ЦРТ - N=20)

- Почти всички представители на НПО и институции на национално и регионално ниво, спонтанно посочват деинституционализацията и развитието на алтернативни грижи като:
 - ✓ Най-голямата промяна
 - ✓ Най-позитивната промяна
 - ✓ Най-добрия пример за ефективна политика в областта на закрилата на детето
- Мнозинството от ръководителите на институции за деца и центрове от резидентен тип, също оценяват ефектите от процеса на деинституционализация като предимно позитивни

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Деинституционализация и алтернативни грижи

Позитивни промени, посочени от представителите на НПО и на институции на централно и регионално равнище

- Развитието на приемната грижа, както от гледна точка на броя на приемните семейства, така и по отношение на разработването на необходимата нормативна база за осъществяване на приемна грижа
- Закриването на част от специализираните институции за деца, най-често се споменават ДМСГД и ДДМУИ, но също - редуцирането на СПИ и ВУИ до общо 9 в цялата страна
- Подобряването на качеството на грижа в специализираните институции, благодарение на направената оценка на социалния статус на децата от 55 дома. Позитивните становища засягат основно текущата работа в ДДМУИ, конкретно изброените позитивни мерки са обученията на персонала там, въвеждане на храненето с лъжичка и интензивното общуване
- Преструктуриране на част от специализираните институции в алтернативни услуги, като ЦНСТ, Преходни жилища, Защитени жилища, Дневни центрове, ЦОП

Негативни становища и притеснения относно бъдещото развитие

- Бавните темпове на развитие на алтернативните грижи
- Съмнения дали изобщо в българските условия те могат да се развият в степен, достатъчна да компенсират предстоящото закриване на специализирани институции, и то в планираните срокове
- Разкриват се алтернативни социални услуги без предварително проучване на потребностите на в съответните общини
- Съмнения относно начина на реструктуриране на специализираните институции в алтернативни услуги и качеството на грижата, която се предоставя в така реструктурираните институции
- Обременени процедури, конфликт на интереси и корупционни практики при осиновяванията
- Психологическите травми върху детето, причинени от възможността да бъде взето от приемно семейство и след това върнато в институция, а също да бъде взимано и връщано за празници и ваканции
- Пренебрегване на работата с биологичните семейства и на усилията за реинтеграция за сметка на други алтернативни мерки

Жизнен стандарт

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Жизнен стандарт

- Според предоставените от респондентите данни, децата, настанени в специализирани институции и центрове от резидентен тип би трябвало да се радват на най-висок жизнен стандарт сред всички обхванати от изследването целеви групи деца. Посочената от тях средна сума за месечна издръжка на настанено при тях дете надхвърля:
 - ✓ почти двойно месечния доход на член от домакинството в приемните семейства и в семействата на деца-бенефициенти на социални помощи или услуги
 - ✓ повече от 3 пъти дохода на член от домакинството в семейство на деца със СОП
- Ако се вземат за сравнение изчисленията на КНСБ за издръжката на живота и границата на бедността за декември 2011-а г. :
 - ✓ семействата на децата със СОП живеят значително под изчисления жизнен минимум от 202 лв. за човек в четиричленно семейство
 - ✓ единствено стандартът на живот на децата в институции и центрове от резидентен тип може да се определи като достоен (близък до необходимата издръжка на човек от 536 лв.)

Средни оценки за месечния доход на член от домакинството и издръжка на дете в институции и центрове от резидентен тип (в лева)

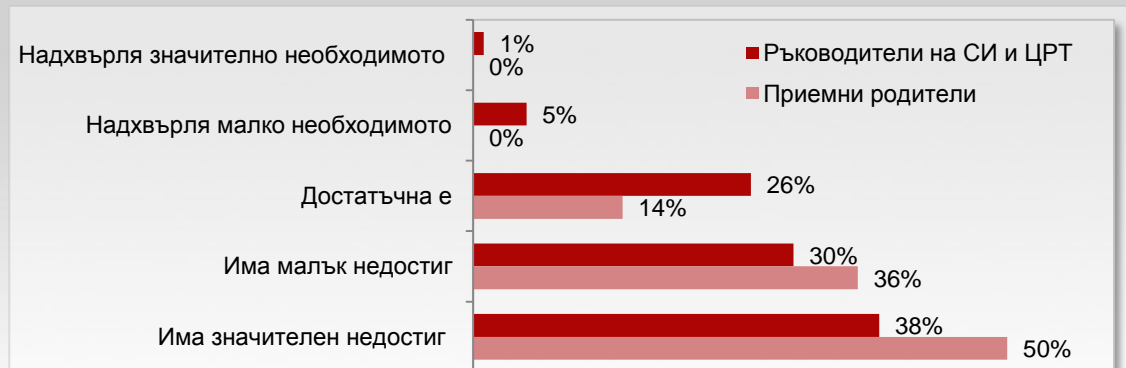

База: Всички респонденти (Семейства-бенефициенти - N=225, Родители на деца със СОП - N=101; Приемни родители - N=100; Ръководители на СИ и ЦРТ - N=83)

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Жизнен стандарт

Оценки за съответствието на месечния доход и издръжка на дете с държавните норми и стандарти за отглеждане

- Сред ръководителите на специализирани институции и центрове от резидентен тип:
 - ✓ 68% отчитат недостиг на финансови средства, а 32% оценяват оптимистично сумата за издръжка
 - ✓ средната оценка за дела на застрашените деца сред настанените при тях деца е 34%
 - ✓ близо половината (46%) преценяват, че сред настанените при тях деца няма нито едно застрашено от подобен риск
- Сред приемните родители:
 - ✓ 86% отчитат недостиг на средства, а 14% ги намират достатъчни
 - ✓ 2/3 са на мнение, че преди да бъдат настанени при тях, децата са страдали от нисък жизнен стандарт или бедност, но едва 20 на сто признават, че детето е било подложено на такъв риск и откакто при тях

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Условия на живот на деца, отглеждани извън родната семейна среда

Жизнено пространство

- Настанените извън родната си среда деца не чувстват субективно липсата на достатъчно лично пространство за себе си и своите вещи. Само 4% са заявили липса.
- Обаче 40% от децата учат уроците си и пишат домашните с повече от 6 други деца и възрастни около тях
- Близо една трета (31%) спят в едно помещение с още 4 до 6 деца или възрастни, и още 15% – с над 6 деца или възрастни

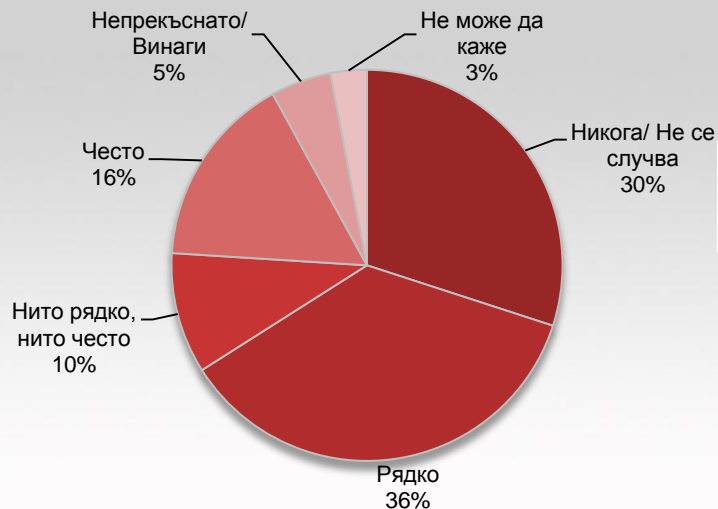
Облекло

- Почти всички от попадналите в извадката деца разполагат с всички елементи на облеклото от първа необходимост
- Най-сериозният идентифициран дефицит е, че в разгара на зимния сезон, когато е проведено проучването, всяко седмо дете няма ръкавици и шал, всяко десето дете няма шапка и едно от двайсет деца няма топли обувки за зимните студове. Не е за пренебрегване също и факта, че 9 на сто от децата нямат удобни обувки за спорт или игра, а 7 на сто нямат удобни панталони за всеки ден.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Условия на живот на деца, отглеждани извън родната семейна среда

Изпитвано чувство на глад от децата извън родната семейна среда

Храна

- Всяко пето дете извън родната семейна среда споделя, че често или почти непрекъснато изпитва чувство на глад.
- Децата на възраст от 6 до 11 години се оплакват от хронично чувство на глад два пъти по-често от децата на 12 или повече години – 27% срещу 13%. Т.е. чувството за глад трудно би могло да се обясни изцяло със субективни фактори, като например повишен апетит по време на пубертета.

- По отношение на качеството на получаваната храна:
 - ✓ Основният акцент пада върху въглехидратните храни. При наличието на всички предписания и разпоредби, се допуска децата да се хранят предимно с тестени изделия
 - ✓ Следващи по честота на присъствие в менюто на децата, настанени извън родната си семейна среда, са богати на белтъчини храни – млечни и месни продукти.
 - ✓ Рибата почти напълно отсъства от менюто. Нищожен дял от децата получават ястия от яйца.
 - ✓ Делът на получените пресни плодове деца не е напълно задоволителен, но е по-висок от очакваното, предвид на това че изследването се провежда през зимата.
 - ✓ Мнозинството от децата не получават всеки ден нито пресни, нито преработени зеленчуци.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Жизнен стандарт

Становища на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Представителите на НПО и на институции говорят сравнително рядко за бедност на децата, настанени извън родната си семейна среда. Обсъждат предимно факта, че финансовите стандарти за отглеждане на деца в институции не са се променяли няколко години, но междувременно инфлационните процеси са в ход.
- Идентифицират няколко основни типа проблеми, и респективно, уязвими групи:
 - ✓ Необходимост от разглеждане на детето и семейството като единно цяло и повече усилия за подпомагане на биологичните семейства с цел предотвратяване на изоставянето и реинтеграция на оставени деца.
 - ✓ Необходимост от по-голяма гъвкавост и по-широк обхват на системата за социално подпомагане.
 - ✓ Специфични групи, към които се препоръчва да се изработят по-широкообхватни мерки за подпомагане са семействата на деца с увреждания и социално изолирани и бедни семейства от ромски етнически групи
 - ✓ Генерални промени в политиките за интегриране на ромската общност - ограмотяване и образование на възрастните и включването им в трудовия пазар. Според част от респондентите, всякакви политики, насочени към детето, са обречени на неуспех, ако не се постигнат цялостни по-добри резултати за интегриране на общността като цяло.
 - ✓ Критики по отношение обвързването на социалното подпомагане с образователно и здравно обхващане на децата. Най-голяма част от респондентите оспорват ефективността на тези мерки, но има и становища, че те пряко нарушават правата на децата и родителите.

Социално включване

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Социално включване

Оценката на родители на деца със СОП, приемни родители и ръководители на институции

- Социално включване:
 - ✓ Според 43 % от **родителите на деца със СОП**, техните грижи за обучението на децата допринасят за адаптирането им към социалната среда и придобиване на умения за самостоятелност в голяма степен, и според още 31 на сто – в известна степен.
 - ✓ 37% от **ръководителите на институции и центрове от резидентен тип** оценяват бъдещите възможности за социално включване на своите възпитаници като добри, и още 33 на сто – като средни.
- Социална изолация:
 - ✓ Според 63 % от **ръководителите на институции и центрове от резидентен тип**, при тях не е настанено нито едно дете, което да е подложено на риск от социална изолация.
 - ✓ 76% от **приемните родители** твърдят, че откакто децата са настанени при тях, не се е налагало да се справят с този риска от социална изолация. Същевременно, почти половината от тях (45 %) смятат, че детето е било подложено на социална изолация преди настаняването му при тях.
- Липса на адекватни за възрастта жизнени умения:
 - ✓ 30% от **ръководителите на институции и центрове** са на мнение, че нито едно от настанените при тях деца не страда от такава липса, а средната оценка за дела на засегнатите деца е 25 на сто.
 - ✓ Според 31% от приемните родители, настанените при тях деца е трябвало да компенсират липсата на умения след настаняването. Но те също твърдят, че преди настаняването 56 на сто от децата не са имали адекватни жизнени умения.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Социално включване

Деца със СОП и деца, живеещи извън родната си семейна среда

- Отговорите на децата, живеещи извън родната си семейна среда, показват по-ясни признаци на субективно усещане за изолация. Те значително по-често от децата със СОП назовават спонтанно оставането сами като най-неприятното за тях нещо.
- Само едно от сто деца и от двете групи е щастливо при постигане на училищни успехи, което е твърде ниска мотивация за обучение.

Нежелани дейности от децата със СОП и децата, живеещи извън родната си семейна среда

Обстоятелства, които правят щастливи децата със СОП и децата, живеещи извън родната си семейна среда

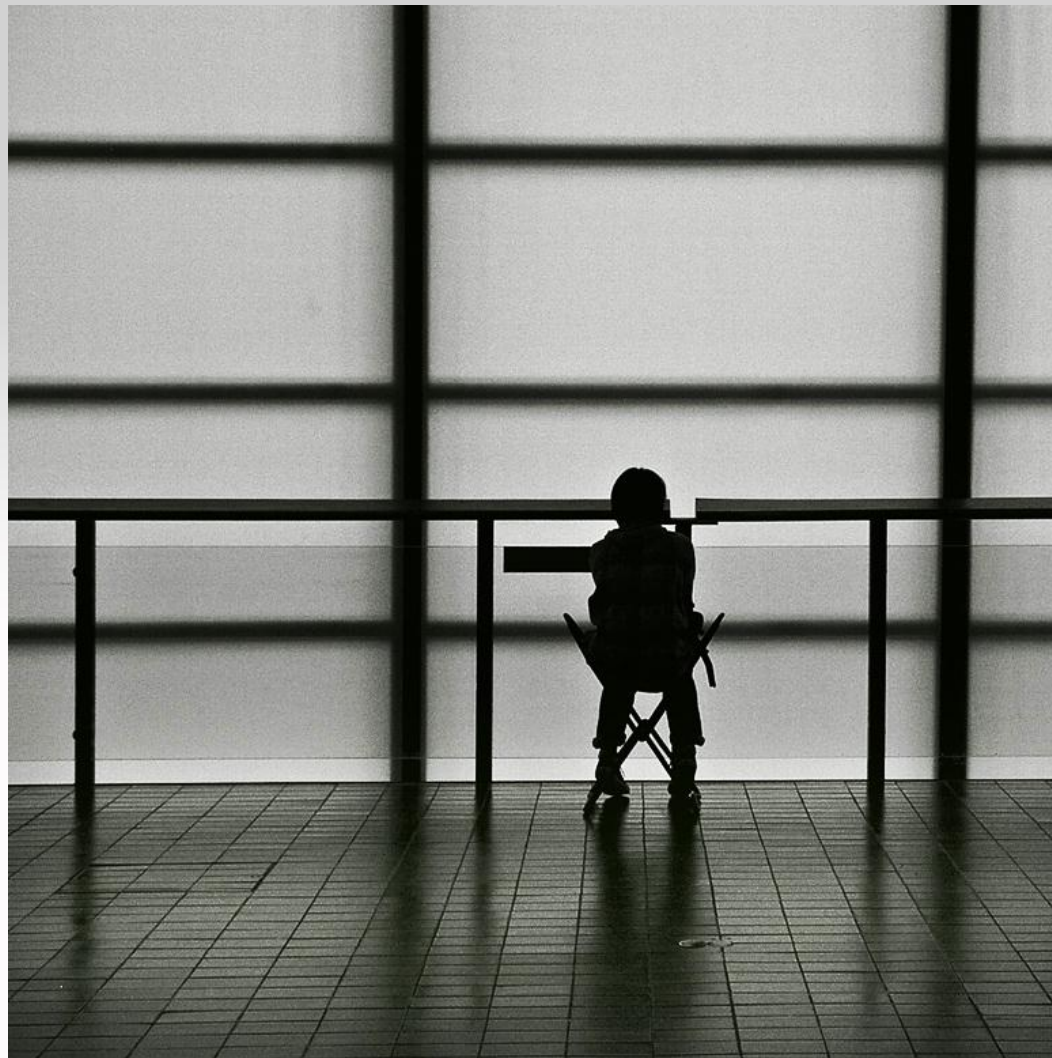
Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Социално включване

Представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Групите деца, които най-често се посочват като уязвими от гледна точка на риска от социална изолация са :
 - ✓ децата, настанени в институции - като най-чести причини за изолация се посочва фактът, че повечето институциите се намират в малки населени места, както и недостигът на финансови средства за участието на децата в културни и спортни събития и други възможности за прекарване на свободното време.
 - ✓ децата с увреждания - най-често споменаваните причини за изолация са липсата на достъпна архитектурна среда и ограниченият напредък в усилията за интегрирано образование.
 - ✓ макар и в единични изказвания на респонденти, като уязвими от гледна точка на социалната изолация се споменават също:
 - Децата на бежанци;
 - Деца, изоставени от чужденци;
 - Деца от бедни семейства;
 - Деца от малките населени места;
 - "Децата, живеещи във виртуалния свят".

Образование и развитие

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

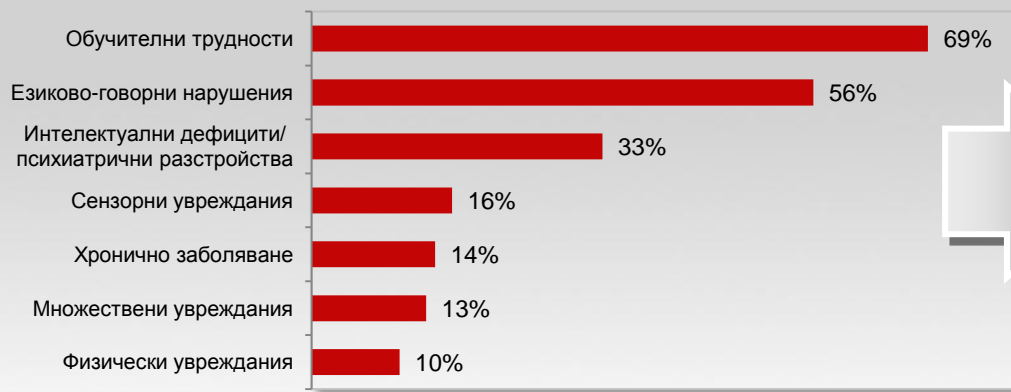
Образование и развитие

- Образованието и развитието е една от областите, в които правата на децата са гарантирани в най-голяма степен от държавните политики.
 - Напредъкът в нея е сред най-обсъжданите теми на експертно ниво.
 - Експертите съсредоточават коментарите си в сферата на образованието към децата със СОП и децата от бедни семейства в ромската общност, докато резултатите от проучването показват, че проблеми имат и част от децата, настанени извън родната си семейна среда.
-
- **Риск от отпадане от образователната система или изоставане в обучението:**
 - ✓ Според ръководителите на институции и центрове от резидентен тип, средно 18% от техните възпитаници са застрашени.
 - ✓ Оценките на приемните родители са много сходни – 15 на сто споделят наличието на риск.
 - **Дяловете на необхванатите от образователната система:**
 - ✓ И при двете споменати групи деца - в приемни семейства и деца, отглеждани извън семейна среда - тези, които са в училищна възраст, но не учат са по 14%.
 - ✓ В приемните семейства, подлежащите на обучение, но непосещаващи училище са 5%.
 - ✓ Докато при децата със СОП в повечето случаи става дума за по-късно записване в предучилищно образование, при децата, настанени извън родната си семейна среда, изоставането е предимно след 12-годишна възраст и засяга началното, основното и средното образование.
 - **Смяна на училището:**
 - ✓ При 14 % от децата със СОП - в над половината от случаите на смяна на училището, решението е взето от родителите, като основната причина е била неспособност на училището да отговори на образователните потребности на детето.
 - ✓ При малко над 1/3 от децата в училищна възраст, настанени в приемни семейства. Много често това се дължи на факта, че при настаняването в приемно семейство детето сменя местоживеенето си.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Образование и развитие на децата със СОП

Страдания и затруднения на децата със СОП

- Най-често, децата, получили оценка от ЕКПО като деца със СОП, страдат от специфични обучителни трудности (69%) и от езиково-говорни нарушения (56%), като често двете затруднения се срещат при едни и същи деца (общо 41 % от всички деца със СОП).

- Най-често, препоръките на ЕКПО са за ресурсно подпомагане – в 81% от случаите.
- Най-често препоръчаният тип обучение е интегрираното в общообразователно училище или детска градина (при 82 %), а в още 1/10 от случаите е препоръчана специализирана група към общообразователно училище или детска градина. Очевиден е стремежът да се спазва стратегията за интегрирано обучение на децата в максимален брой случаи.

Препоръки, направени от ЕКПО

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Оценка на родители на деца със СОП за ползата от препоръките, дадени от ЕКПО

Съответствие

- Като цяло, подреждането по честота на дадените от ЕКПО препоръки съответства на подредбата в честотата на установените потребностите на децата.

- Но бяха установени и някои несъответствия:
 - ✓ 56 % от децата имат езиково-говорни нарушения, при още 15 % ЕКПО е установила генерализирани разстройства на развитието, а препоръката за консултация със специалист е дадена на 36%, т.е. едва за половината от децата, които имат нужда
 - ✓ Почти липсват насоки за консултации и работа със специалисти (психолози, логопеди, невролози) при децата с физически и неврологични увреждания (само 19 %)
 - ✓ Само 43% от децата с аутизъм са получили препоръки за „психотерапевтични програми“, „подпомагане на социализацията“, „подпомагане на комуникацията“
 - ✓ Само 55 % от децата с РДВХ (Разстройство с дефицит на вниманието и хиперкативност) имат препоръка за консултации със специалисти, а 26 на сто - за психотерапевтични програми. Добрата, даваща резултат терапия при тях, както и при децата с аутизъм, е многокомпонентна и мултидисциплинарна.
 - ✓ Децата със сензорни увреждания остават почти лишени от специализирана помощ, както откъм специфични помощни средства, така и откъм специалисти и терапевтични програми
- Почти половината деца със СОП (45%) нямат изготвена индивидуална програма за обучение, като в повечето случаи причината е, че ЕКПО не е намерило това за необходимо. При близо 1/3 от тези случаи причините остават неизвестни за родителите и нито една институция не им е предоставила информация по този въпрос.
- Оформя се тревожна тенденция за унифициране на препоръките на ЕКПО към деца с много различни потребности и ограничаването им предимно до ресурсно подпомагане, при това, непридружено от индивидуална програма за обучение

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Оценка на родители на деца със СОП за ползата от препоръките, дадени от ЕКПО

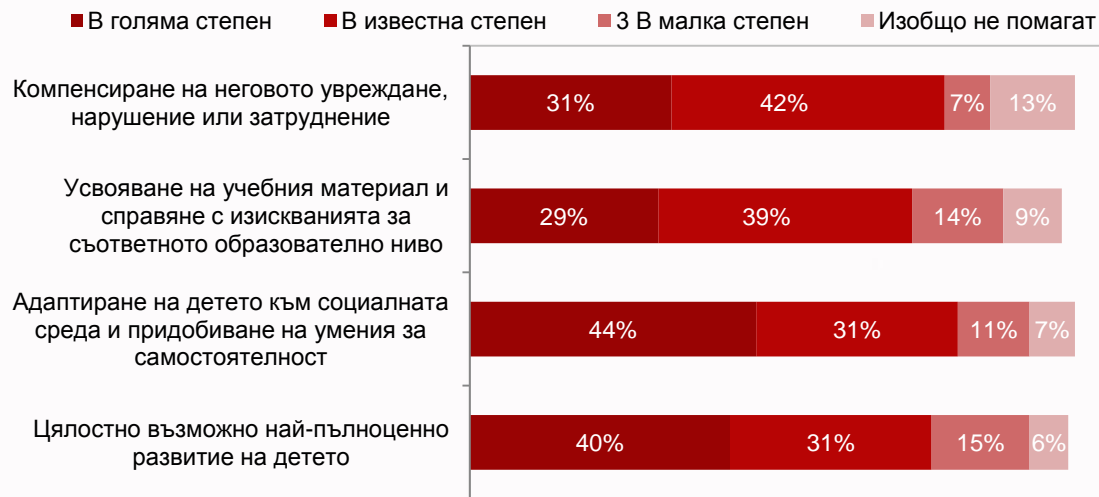
Изпълнение

- В значителен дял от случаите има препоръки, които не се изпълняват. Всеки четвърти родител споделя, че поне една от дадените от ЕКПО препоръки не е приведена в действие. Най-разпространената причина за това е прехвърлянето на отговорността за изпълнението между различни институции.

Удовлетвореност

- 3/4 от родителите на децата със СОП са удовлетворени от препоръките на ЕКПО, но едва между 8 и 15% от тях посочват като причина за удовлетвореността си наличието на видим резултат върху развитието на детето.
- Един от всеки пет родители на дете със СОП е неудовлетворен от препоръките на ЕКПО.

Принос на предприетите мерки и грижи за обучение на децата със СОП за изпълнение на основните цели

База: Всички респонденти (Родители на деца със СОП - N=101)

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Образование и развитие на децата със СОП

Данни, получени от деца със СОП

- Едва 29 % от родителите са удовлетворени от приноса на предприетите мерки, по отношение на усвояването на учебния материал и покриването на изискванията за съответното образователно ниво, което е именно главната цел на всички усилия за образователна интеграция на децата със СОП
- Данните, получени пряко от интервютата с деца със СОП, потвърждават опасенията, изказани от родителите. Направеният малък тест за основни умения за четене и писане на децата над 7-годишна възраст показва, че:
 - ✓ На добро ниво ,без запъване и сричане, четат само 16 % от децата на 7-11 г. и 29 % от децата на 12 и повече години.
 - ✓ Изобщо не могат да четат и да разпознават буквите 29 % от децата на 7-11 г. и 17 % от тези на 12 и повече.
 - ✓ Изобщо не могат да попълнят теста за писане, състоящ се в довършване на две прости изречения, 38 % от децата на 7-11 г. и 30 % от децата на 12 и повече години .

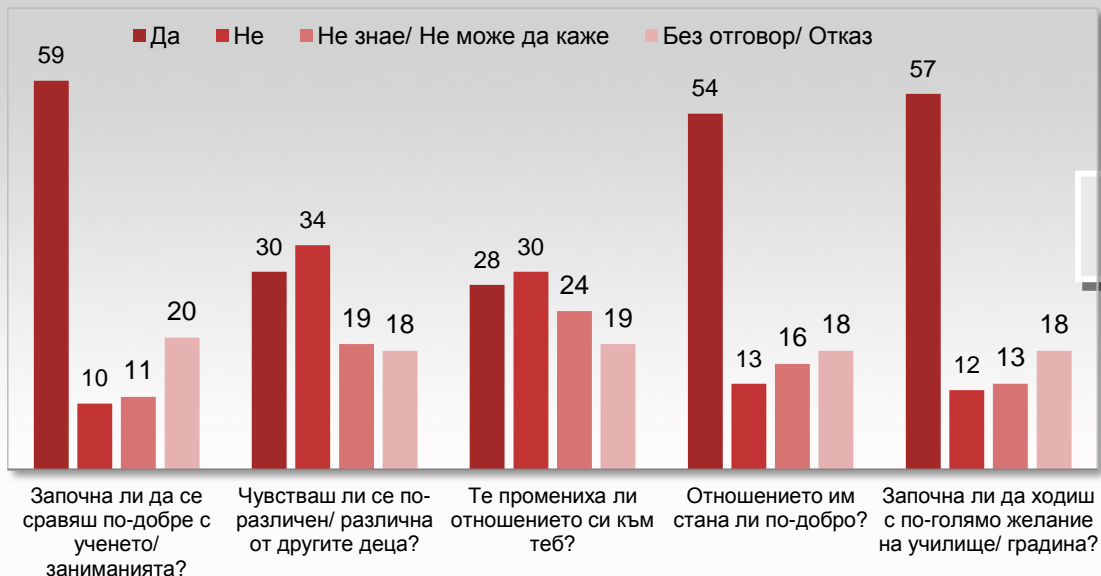

- Следователно съществен дял от децата със СОП преминават от един клас в друг и от едно образователно ниво в друго, без да покриват дори елементарни образователни изисквания.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Образование и развитие на децата със СОП

Оценки на децата със СОП за ефекта на промените в начина на обучение

- Мнозинството от децата чувстват позитивни промени:
 - 59% се справят по-добре с учебния материал
 - 54% са установили по-добри отношения със своите връстници
- Това от своя страна е повишило и желанието им да посещават училище или детска градина (57%). Все пак, обаче, малко над половината от децата не може да се приеме като удовлетворителен дял.

- 16% от децата със СОП нямат увереност, че при нужда и при зов за помощ, ще има кой да им помогне в училище. Това подлага на съмнение квалификацията, професионализма, както и отговорността на част от специалистите, работещи с деца със СОП

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Недостатъци на образователната система, посочени от представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

Засягащи образованието и развитието на всички деца

- Непрекъснати промени в образователната система, които не позволяват мерките да се развият и да се проследи резултатът от тях
- Непригодност на образователната система да прилага диференцирани подходи към децата, така че да не превръща различията в пречки за децата да се впишат в образователния процес
- Неадекватно поднасяне на учебното съдържание (напр: учебници с неподходящо съдържание)
- Липса на достатъчно възможности за извънучилищни занимания
- Съпротива от страна на педагогическия персонал да сътрудничи при осъществяването на проекти, насочени към изграждане на емоционална грамотност, социални умения, защита от насилие, здравна профилактика

Засягащи предимно децата със СОП:

- Недостиг на ресурсни учители и други специалисти, подпомагащи образованието им
- Недостатъчна квалификация на педагогическия и непедагогическия персонал в образователните институции за работа с тези деца
- Неадекватност или недостатъчност на ресурсното подпомагане
- Неадекватност на интегрираното обучение за деца със средни и тежки увреждания
- Нарушения и заобикаляне на разпоредбите в ДМСГД и в помощните училища, които нарушават правата на децата на образование и развитие
- Изключително слаб напредък по изграждането на достъпна среда

Засягащи интегрирането в образователната система на деца от ромските общности

- Липса на адекватни регистри на отпадналите и невключените деца и на координация между различни институции, които водят подобни регистри
- Нарушения и дори фалшификации от страна на училищния персонал относно посещаването на училище, с цел да не бъдат закрити училища и да се получават бюджетни средства
- Противоречиви становища за ефективността на досегашни и предстоящи мерки, насочени срещу отпадането от училище – различните форми на подпомагане, обвързани с посещението на училище, и мярката, предвиждаща задължително предучилищно образование от 4-годишна възраст.

Здравни грижи

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Здравни грижи

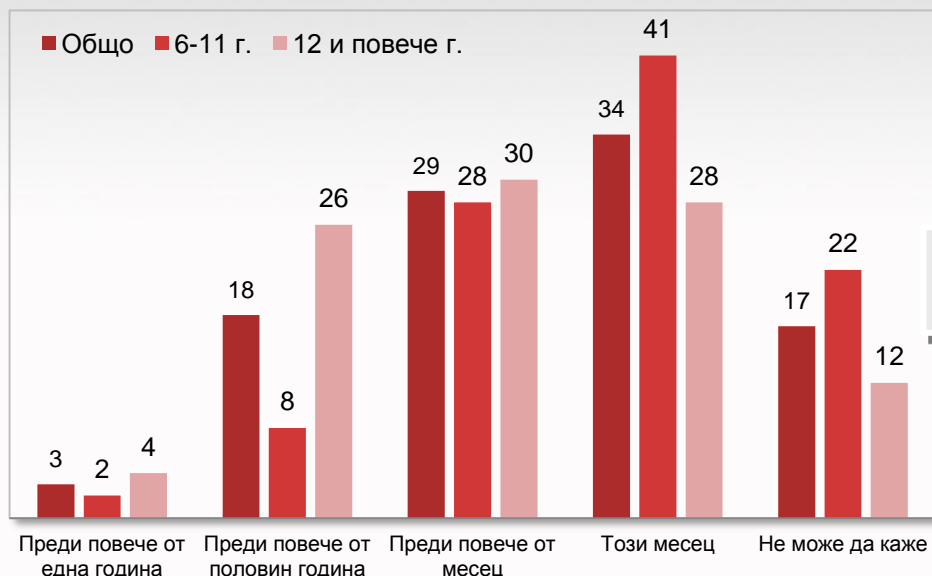
Оценка на отглеждащите деца за качеството на здравните грижи

- Налице е разлика между мненията на биологичните родители от една страна (родители на деца-бенефициенти и на деца със СОП) и тези на приемните родители и ръководители на специализирани институции и центрове от резидентен ти, от друга:
 - ✓ Под $\frac{1}{4}$ от биологичните родители, оценяват съществуващите политики и мерки в сферата на здравеопазването като напълно гарантиращи правата на децата им.
 - ✓ Тези дялове про биологичните родители са около два пъти по-ниски от съответните дялове при вторите две групи респонденти.
- Вътре в групата на **родителите на деца със СОП**, мненията доста се различават:
 - ✓ родителите, при чиито деца са установени трайни увреждания, са по-малко склонни да дават крайни позитивни оценки на политиките в областта на здравеопазването (едва 17 % срещу 29% сред родителите, чиито деца нямат увреждания)
 - ✓ по-често дават по-умерени или по-категорични негативни оценки (19% спрямо 8% сред родители на деца без увреждания)
- Според **приемните родители**, съвсем незначителна част от настанените при тях деца са застрашени или са били застрашени преди настаняването, от различни здравни рискове.
- Според оценките на **ръководителите на СИ и ЦРТ** делът на:
 - ✓ настанените при тях деца, които страдат от психически проблеми е 15 %
 - ✓ на децата, за които липсват специализирани здравни грижи – 10 %,
 - ✓ децата, които не получават достатъчно здравни грижи е 6%

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Усещанията на децата, настанени извън родната семейна среда, за здравословното им състояние

Честота на посещение при лекар от децата, настанени извън родната семейна среда

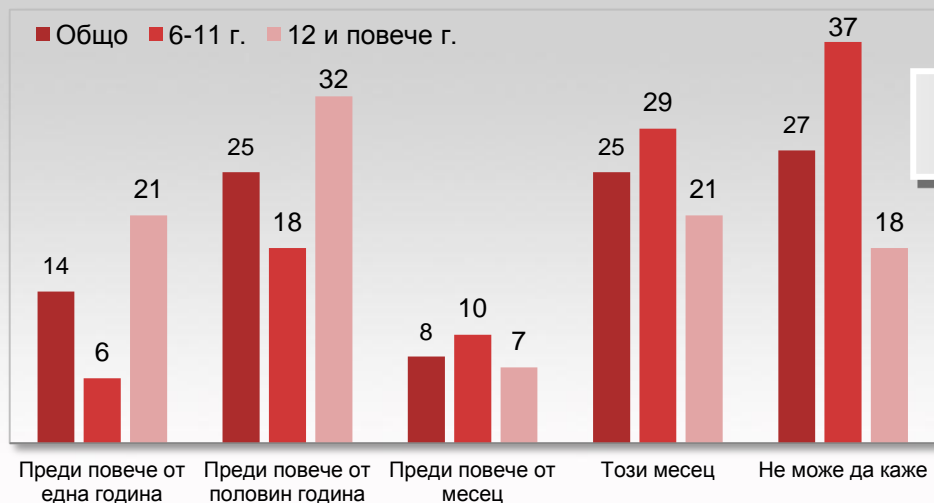

- Оценките на децата кореспондират с оценките на отговорните за тях възрастни – приемни родители и ръководители на институции и центрове от резидентен тип
- Четири от пет деца споделят, че боледуват рядко или никога, а само 9 % от децата изглежда да имат по-чести или по-сериозни здравословни проблеми
- Честотата на **консултиране със здравни специалисти** на децата, настанени извън родната си среда, като цяло също е задоволителна - повечето от децата са били консултирани с лекар в рамките на половин календарна година, като това се отнася и за двете възрастови групи (69 % за децата от 6 до 11 г. и 58 % за децата на 12 и повече години)

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Усещанията на децата, настанени извън родната семейна среда, за здравословното им състояние

Честота на посещение при зъболекар

■ Ситуацията с посещенията при зъболекар, обаче, не е благоприятна:

- ✓ Във възрастовата група от 6 до 11 г., 6% твърдят, че са били при зъболекар преди повече от 1 година, а 37% не си спомнят изобщо кога са ходили. В тази възраст консултациите със стоматолог трябва да се осъществяват поне два пъти годишно.
- ✓ В групата на 12 и повече години, всяко пето дете е посещавало зъболекар преди повече от година, а не си спомнят кога са ходили 18%.

■ Данните за **употреба на различни субстанции** при децата на 12 и повече години, живеещи извън родното си семейство са следните:

- ✓ Всяко трето е пушило поне веднъж тютюневи цигари, а 22 % - многократно. Тези дялове са малко по-ниски от средните за страната.
- ✓ Около половината са опитвали поне веднъж слаб алкохол, около една трета – концентриран алкохол 13 на сто са пушили марихуана. Тези дялове също са по-ниски отколкото в страната като цяло, но все пак обезпокоителни.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Здравни грижи

Оценки на представителите на НПО и институции на национално и регионално равнище

- Едни и същи проблемни области, свързани с правото на децата на здравеопазване, се споменават както в позитивна, така и в негативна светлина:
 - ✓ Говори се за подобряване на здравните грижи за децата в институции, и особено децата в ДМСГД и ДДМУИ, но същевременно се изтъкват значителни проблеми в здравната система, които на практика водят до отказ от здравеопазване за част от настанените там деца.
 - ✓ Отчита се подобро сътрудничество между ОЗД от една страна и здравните специалисти, включително родилните отделения в частност, от друга, но същевременно се твърди, че все още на доста места нормативната уредба не се познава, продължават стари лоши практики и не се сигнализира в достатъчна степен.
 - ✓ Някои експерти са на мнение, че се е подобрил достъпът до здравеопазване в малките населени места, докато други застъпват точно противоположното становище.
- В единични изказвания се споменават и други проблеми, свързани със здравните грижи за децата, както и специфични уязвими от тази гледна точка групи деца:
 - ✓ Неадекватно поведение на здравни специалисти спрямо родителите на деца с увреждания и създаване на фалшиви надежди
 - ✓ Необходимост от повече грижи за децата с редки заболявания
 - ✓ Необходимост от разширяване на здравната профилактика за бременни жени и родилки
 - ✓ Необходимост от повече и по-специализирани грижи за децата с психични проблеми
 - ✓ Необходимост от мерки за подобряване на здравословното състояние на деца, живеещи в лоши условия

Защита от насилие и експлоатация

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Защита от насилие и експлоатация

- Защитата на децата от насилие и експлоатация е приоритет номер едно за широката общественост в страната - не толкова поради броя на децата, които са засегнати, а защото насилието и експлоатацията срещу деца се възприемат като най-сериозното възможно посегателство.
- Същевременно данните, получени от преките интервюта с деца извън родната им семейна среда, дават основание да се смята, че количествените оценки на проблема, направени от приемни родители и ръководители на институции за деца и центрове от резидентен тип, са занижени.

- **Дял на децата извън родната семейна среда, застрашени от свързани с насилие и експлоатация рискове :**
 - ✓ Според ръководителите на СИ и ЦРТ и приемните родители, най-голям дял сред рисковете се пада на малтретирането или насилието от страна на възрастни: 7% от настанените в СИ и ЦРТ за подложени на този риск, а 4% от настанените при приемни родители са били подложени преди настаняването.
 - ✓ Според ръководителите на СИ и ЦРТ, 5% от децата са подложени на риск от трудова експлоатация, сексуална експлоатация и малтретиране от страна на връстници, а 3% са били въввлечени или са застрашени да бъдат въввлечени в просия.
 - ✓ Косвени признаци за преживяно насилие са хроничната загуба на апетит, постоянните нарушения в съня и системното нежелание за полагане на грижи за външния вид - чести и периодични нарушения в тези показатели се наблюдават при 11-12% от децата.
- **Страхове на децата, настанени извън родната семейна среда :**
 - ✓ Мнозинството от децата (56%) споделят за преживени някога страхове, а за едно от всеки пет деца страховете са хронични.
 - ✓ Около 4 на сто от децата, настанени извън родната си среда, са претърпели толкова тежки травматични преживявания, че са правили опити за самонараняване или самоубийство.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Фактори на насилие срещу деца извън родната семейна среда

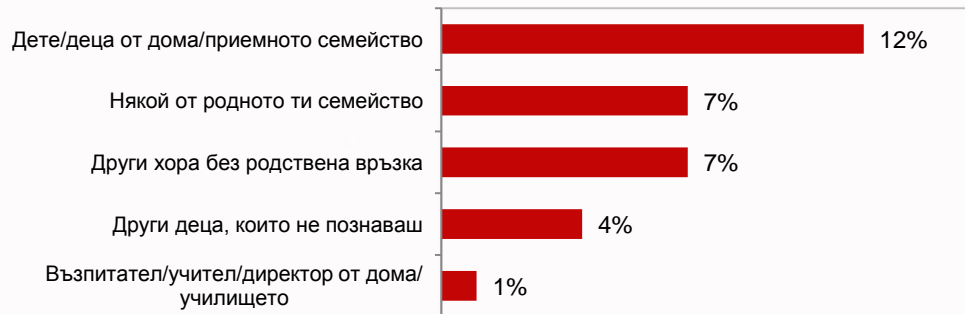
Най-разпространени страхове на децата, настанени извън родната семейна среда

- Повечето страхове на децата извън родната семейна среда са типични за децата изобщо. Най-много деца се страхуват от тъмното (което е косвен страх от насилие). Трябва да се отбележи, че 13 на сто от децата се страхуват от по-големи деца, 6 на сто – от родителите си, а 5 на сто – от полицията (която е призвана да ги пази).

- Общо 12 на сто от всички деца, настанени извън родната си семейна среда, съобщават за посегателство върху тях от страна на дете, което прави 38 на сто от всички случаи на насилие.
- Същевременно, всяко пето дете също е в ролята на агресор. В огромното мнозинство от случаите, обект на агресия са други деца от същата институция или център.

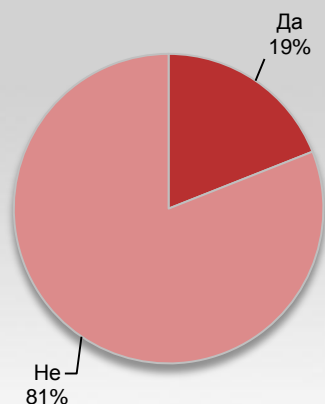
Лица, упражнявали физическо или вербално насилие срещу деца, настанени извън родната семейна среда

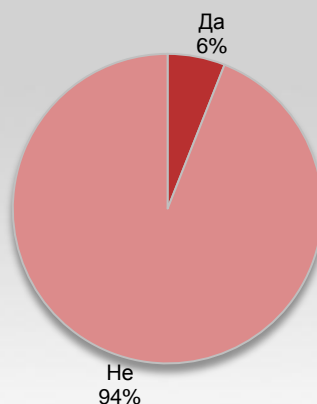
Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Фактори на насилие срещу деца извън родната семейна среда

Деца, запознати със случаи на трафик

Деца, станали обект на опит за трафик

- Преки опити да бъдат включени в трафик са осъществени спрямо 6 на сто от децата, но кръгът на потенциално застрашените е значително по-широк.
- Едно от всеки пет деца съобщава за такива случаи в социалното си обкръжение, което означава, че това е реалният дял на потенциално застрашените от трафик с цел сексуална или трудова експлоатация.

- Най-често помощ се търси от възрастните, с които децата контактуват ежедневно – възпитателите в съответния дом или център, както и учителите в училище.
- Значителен е делът на децата, които не посочват като надеждна подкрепа своите възпитатели и учители, а по-скоро биха се обърнали към биологичните си семейства, които са далече от тях.
- Въпреки конфликтите между по-малки и по-големи деца, 14% предпочитат да се обърнат към по-големи деца, вместо към възрастни.

Лица, от които биха потърсили помощ децата, настанени извън родната семейна среда

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Защита от насилие и експлоатация

Оценки на представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

Интервюираните експерти от НПО и институции на национално и регионално равнище имат смесени оценки по отношение на постигнатото в областта на защитата от насилие и експлоатация

- Като напредък се отбелязват изработените координационни механизми при случаи на насилие и трафик на деца и респективно – по-доброто взаимодействие между отговорните институции.
- Проблеми, които се нуждаят от повече внимание:
 - ✓ Обучение на всички ангажирани по координационните механизми при случаи на насилие и трафик на деца;
 - ✓ Недостиг на достатъчно на брой и достатъчно квалифицирани специалисти, които да работят с децата за преодоляване на травмата;
 - ✓ Неспазване на регламентите за работа от страна на кризисните центрове, включително събиране на разнородни целеви групи в един и същи кризисен център, и дори допускане на събиране на насилници и жертви на едно място;
 - ✓ Неефективна работа с жертвите на насилие и експлоатация и с тяхното обкръжение с цел предотвратяване на ревиктимизация и необходимост от по-дългосрочни мерки за изпълнението на тази цел;
 - ✓ Тенденция да се задържат децата в кризисните центрове, което се възприема като форма на институционализация;
 - ✓ Нарушения в процедурите за работа с деца-жертви, които нанасят допълнителни психически травми върху децата.

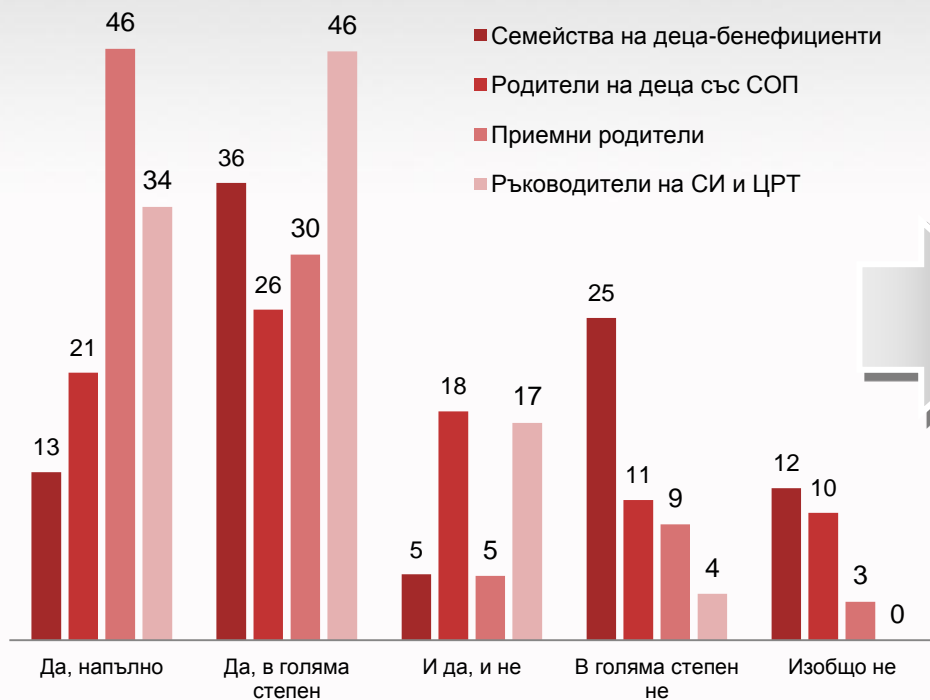
Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления

Способност на политиките в областта на правоприлагането и човешките права да гарантират правата на отглежданите деца

- Съмненията, че правораздавателната система нарушава правата не само на децата-жертви на насилие и експлоатация, но и на други групи деца, са разпространени сред значителни дялове от различни групи респонденти на проведените проучвания.
- Оценка на респондентите доколко съществуващите политики гарантират правата на настанените при тях деца в областта на правоприлагането и човешките права:
 - ✓ Приемните родители изказват най-позитивни мнения .
 - ✓ Ръководителите на специализирани институции и центрове от резидентен тип също са позитивни в преобладаващата си част, но като цяло, най-голям дял съставляват тези, които изказват умерени становища. Близко една пета тях оценяват перспективите на своите възпитаници в областта на правоприлагането и човешките права като слаби.
 - ✓ Най-негативни мнения изразяват семействата на деца-бенефициенти на социални помощи или услуги

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления

Уязвими групи деца

- Според приемните родители, минимална част от настанените в приемни семейства деца са засегнати или застрашени от рискове, които могат да доведат до конфликт със закона.
- Според средните оценки на ръководителите на СИ и ЦРТ, обаче, в различна от семейната среда, тези рискове се задълбочават. Според тях, всяко десето от настанените при тях деца е застрашено от въвличане в престъпления, и 17 % са засегнати от поведенчески проблеми.
- Като най-уязвима група от гледна точка на правоприлагането и защитата на човешките права, интервюираните експерти от НПО и институции на национално и регионално равнище определят:
 - ✓ децата с поведенчески проблеми
 - ✓ извършители на правонарушения

Склонност на децата извън родната семейна среда към нарушаване на социални норми

- Отговорите на самите **деца** потвърждават, че рискът за тях да прекратят отвъд социалните норми е съществен:
 - ✓ Мнозинството от децата над 12 г. признават, че им се е случвало съзнателно да нарушават съществуващи правила.
 - ✓ За 41 % от тях съзнателното нарушаване на правила и норми не е единичен случай
 - ✓ За 14 % може да се твърди, че е системно поведение.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления

Оценки на представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Много често тези експерти посочват правосъдието като областта, в която правата на децата в България се нарушават най-драстично.
- Големи надежди за разрешаване на комплекса от проблеми се възлагат на Концепцията за детското правосъдие, която според повечето представители на институции вече е факт.
- Като силно уязвими от гледна точка на правораздаването се посочват следните четири групи деца:
 - ✓ децата в конфликт със закона – именно върху тях най-често се съсредоточава вниманието на експертите
 - ✓ децата-жертви, чието положение беше коментирано в предходната глава
 - ✓ децата-свидетели на престъпления
 - ✓ децата-участници в граждански дела, като най-често това са бракоразводните дела
- Мерки, които според респондентите са крайно належащи и които засягат всички споменати уязвими групи деца:
 - ✓ Необходимостта от специализиран детски съд, или поне от специализирани детски състави, в които включващите и деца случаи да бъдат разглеждани само от обучени да работят с деца правни специалисти
 - ✓ Необходимостта от специално обзаведени помещения за изслушване на деца, или т.нар. "сини стаи"
 - ✓ Необходимостта от промяна на някои от съдебните процедури по начин, който премахва възможността за нанасяне на вреди върху детето;

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Правоприлагане и защита от въвличане в престъпления

Оценки на представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Най-много и най-значими проблеми са идентифицирани във връзка с правата на децата в конфликт със закона, тъй като те са свързани с множество специфични обстоятелства, оценявани като практическо нарушаване на техните права.
- Като първоизточник на най-много беди се споменава конфликтът между Закона за детето и Закона за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, които са изражението на две съвсем различни концепции за децата в конфликт със закона:
 - ✓ от една страна като уязвима група и респективно, като обект на закрила
 - ✓ от друга – като правонарушители, към които се прилагат аналогични като при възрастните "санкции".
- Конфликтът между двата закона се разпростира и към институциите, създадени съгласно тях, до абсурдна степен, в която децата се делят на "прилежащи" към едната или другата система.
- Проблеми, които пряко или косвено произтичат от двойственото третиране на децата в конфликт със закона:
 - ✓ Самото съществуване на СПИ и ВУИ, което се разглежда като пряко нарушение на правата на децата;
 - ✓ Нарушаване на сроковете, в които детето може да бъде задържано в СПИ и ВУИ, поради интересите на персонала, работещ в тях;
 - ✓ Настаняване в СПИ и ВУИ на деца, които нямат противообществени прояви, поради разпоредба на ЗБППМН
 - ✓ Нарушаване на правото на образование и развитие на децата в СПИ и ВУИ
 - ✓ Липса на възпитателна и интеграционна работа с децата правонарушители
 - ✓ Липса на достатъчно услуги за деца в конфликт със закона и на достатъчно специалисти в тях, което води до грешни и вредящи на децата решения
 - ✓ Необходимост от значително по-дългосрочна работа с деца правонарушители, каквато към момента не е предвидена в нормативната уредба, и липса на достатъчно ефективни механизми за предотвратяване на повторно включване в престъпления и реинтеграция

Защита от дискриминация

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Защита от дискриминация

Оценки на представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Поради специфичността си и професионалните познания, които изисква, темата за защитата на децата в България от дискриминация е повдигната само пред експертите от НПО и институции на национално и регионално ниво.
- Въпреки високото си експертно равнище, респондентите от тези две групи не се чувстват напълно уверени да говорят по този проблем и да дават оценки за неговите измерения. Основните причини за това:
 - ✓ многоизмерността на проблема
 - ✓ фактът, че той трудно "излиза на повърхността", често остава скрит и неидентифициран

Дискриминацията в България, включително срещу децата, е официално заклеямена, но широко разпространена, трудно се идентифицира и е трудно да ѝ се противодейства

- Причини за това:
 - ✓ Дискриминативните нагласи са дълбоки, те почиват върху стари и широко разпространени стереотипи, за които даден човек може и да не осъзнава, че представляват дискриминативно отношение. Тези стереотипи са в конфликт с "директивите" срещу дискриминацията, които са чужди и привнесени отвън за масовия манталитет и дори за манталитета на представители на институции.
 - ✓ Хората в България, в т.ч. отговорните за отглеждането на деца възрастни, масово не са запознати с правата на децата и често не могат да разпознаят, че срещу тях или детето се извършва дискриминация
 - ✓ Страх да се сигнализира за дискриминация, тъй като хората са зависими от представителите на институциите, от които искат да се оплачат. Това се отнася особено за малките населени места.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Защита от дискриминация

Признаци, формиращи групите, уязвими на дискриминация:

- Увреждане или специални образователни потребности
- Деца с психически проблеми, като специфична подгрупа на децата с увреждания
- Дискриминация по етнически признак, като сравнително новият феномен е, че се говори за дискриминация не само срещу малцинствата, и основно ромите, но също така и срещу деца от българското мнозинство
- Дискриминация по признака материално или социално положение
- Дискриминация срещу децата, настанени в институции, и като специфична подгрупа, настанените в СПИ и ВУИ.

1

Част от експертите смятат, че в програмните и стратегическите документи, включително НСД и НПЗД, темата за дискриминацията не е адекватно третирана. Те изразяват и принципен скептицизъм дали изобщо това е възможно да се направи в документи от този тип, именно поради променливата и скрита природа на феномена.

2

Единственото ефективно противодействие, което идентифицират респондентите, са постоянните информационни кампании и обсъждането на проблема в медиите, така че да се повиши общественото съзнание за проблема, чувствителността по темата, познаването на правата на децата и способността на широки слоеве от населението да разпознават случаите на дискриминация.

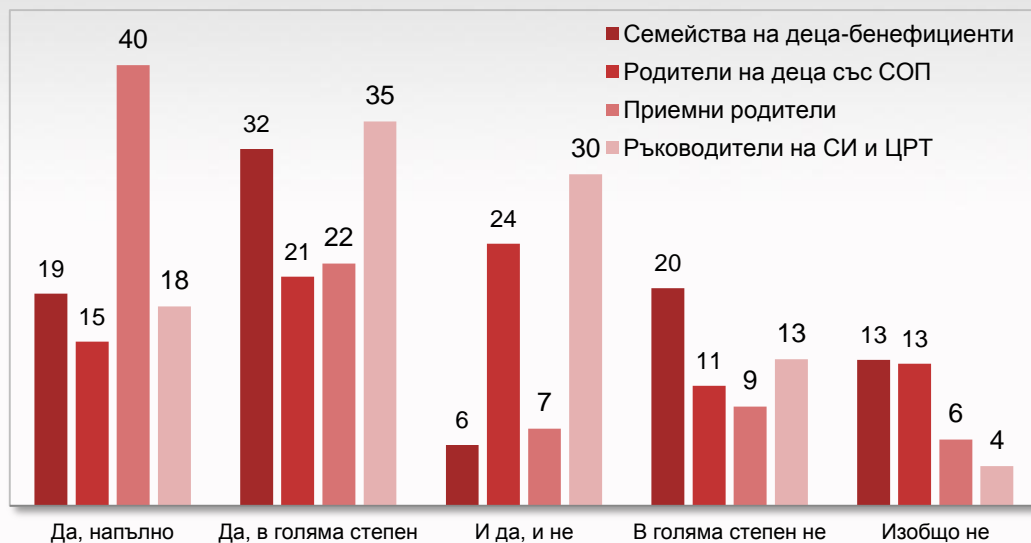
Участие във вземането на решения

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Участие във вземането на решения

Способност на политиките в областта на участието във вземането на решения да гарантират правата на отглежданите деца

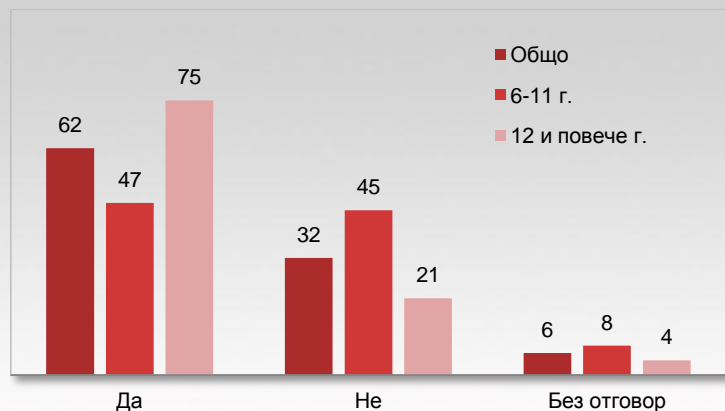

- По отношение на включването на децата във вземането на решения, за респондентите е много по-трудно да изкажат категорични становища, отколкото по отношение на други права. Основната причина за това е, че много малка част от тях се чувстват компетентни да преценят кога, как, за какво и от кого може и трябва да се търси мнението на децата.
- Безспорно е, обаче, че съществува обективна необходимост от по-ясна концепция в обществото как и при какви обстоятелства следва да се отчита мнението на децата

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

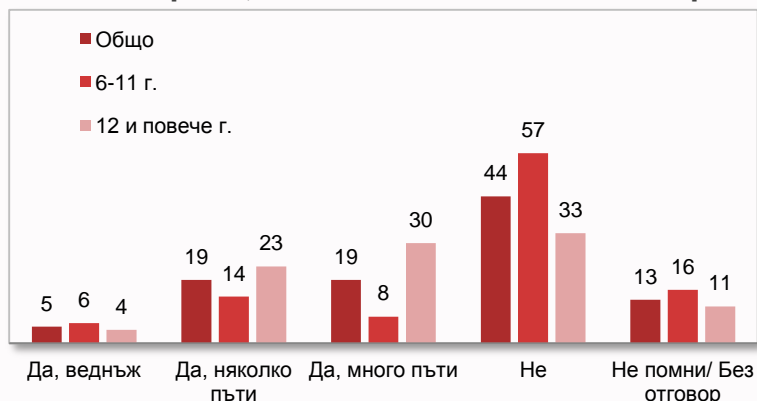
Участие във вземането на решения - Отговори на децата, настанени извън родната си семейна среда

Свобода за самостоятелни решения на децата, настанени извън родната семейна среда

- Под половината от децата на възраст от 6 до 11 имат самочувствието, че могат сами да определят как да протича тяхното ежедневие, на фона на 75 % сред децата в по-голямата възрастова група.
- Най-често децата решават самостоятелно въпроси, свързани с облеклото, всекидневните занимания и кръга от хора, с които да контактуват.

Консултиране с децата, настанени извън родната семейна среда, по отнасящи се до тях въпроси

- Притеснително голям е обаче броят деца, които споделят, че не се взема предвид мнението им за неща, които касаят тях самите.
- Повече от половината деца между 6 и 11 години и една трета от тези на 12 или повече години не си спомнят нито един такъв случай.

Ефект на политиките по области на закрила и целеви групи

Участие във вземането на решения

Оценки на представители на НПО и на институции на национално и регионално равнище

- Представителите на НПО и на институции на национално и регионално равнище са раздвоени в мненията си доколко и дали изобщо е правилно да се развиват политики за участието на децата във вземането на решения:
 - ✓ От една страна, се изразяват опасения, че върху децата се прехвърлят част от отговорностите на възрастните, които те не са в състояние да носят.
 - ✓ От друга страна, се изразяват опасения, че превръщането на децата в "безгласни букви" по отношение на процеси, които засягат собственото им развитие, и особено в сферата на образованието, води като резултат пасивната им нагласа и липсата на мотивация за участие и сътрудничество в образователните и извънкласни дейности

1

Макар участието във вземането на решения да присъства в програмните и нормативни документи, е необходимо то да се детайлизира, прецизира и включи в правилата на различни социални системи, за да може действително да се превърне в реалност

2

Като резултат от обсъждането на темата за участието на децата, изкрystalизира необходимостта от две много важни предпоставки, за да може то да се осъществи по начин, който не накърнява, а подкрепя интереса на децата:

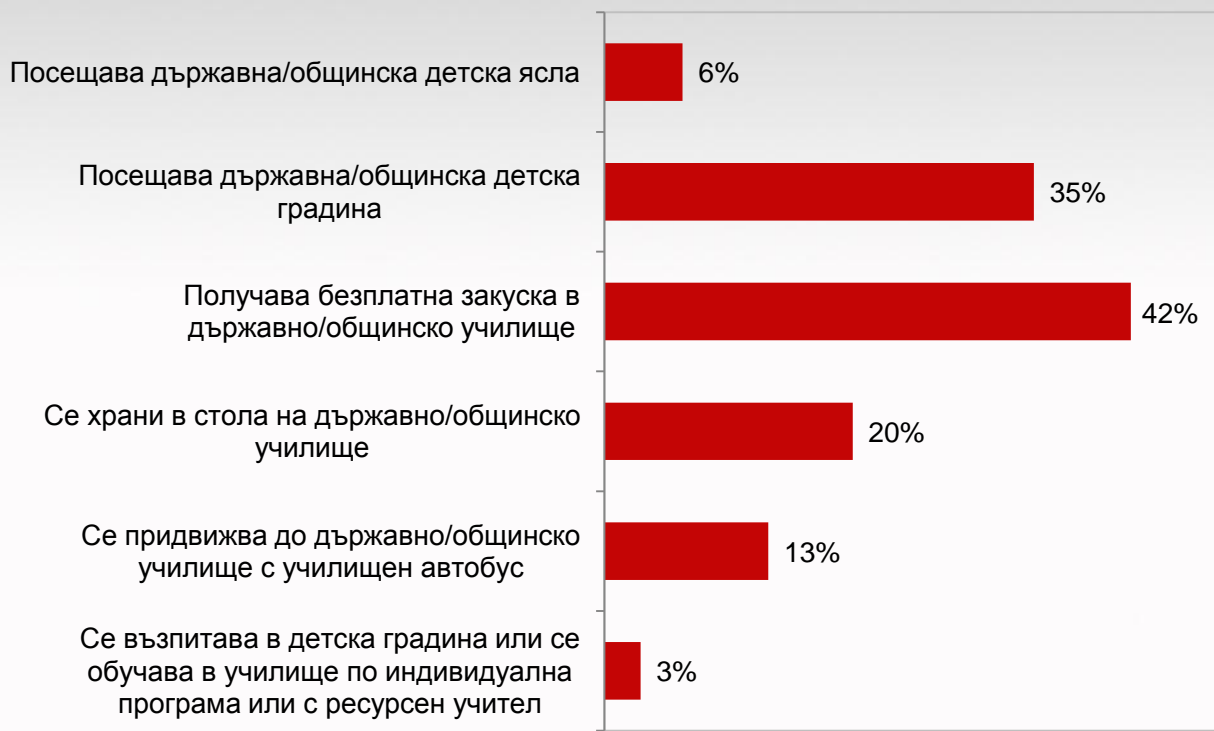
- ✓ По-масово и подробно информиране на отговорните възрастни за това кога и как могат да искат мнението на детето
- ✓ Предварително подходящо информиране на самото дете по конкретния случай, за да може мнението му да бъде взето по коректен начин

Оценки за предоставяните услуги за деца и семейства

Оценки за предоставяните услуги за деца и семейства

Ползвани междусекторни услуги от деца-бенефициенти в последните 12 месеца

Основни групи бенефициенти

Като цяло, сред семействата на деца-бенефициенти на социални помощи или услуги, най-голям дял представляват обхванатите от междусекторни политики, обвързващи образованието с косвени форми на социално подпомагане.

Оценки за предоставяните услуги за деца и семейства

Най-ползвани социални помощи от деца и семейства в последните 12 месеца

Оценки за предоставяните услуги за деца и семейства

Оценка на достъпността на социалните помощи

Оценка на ползвателите на еднократни помощи

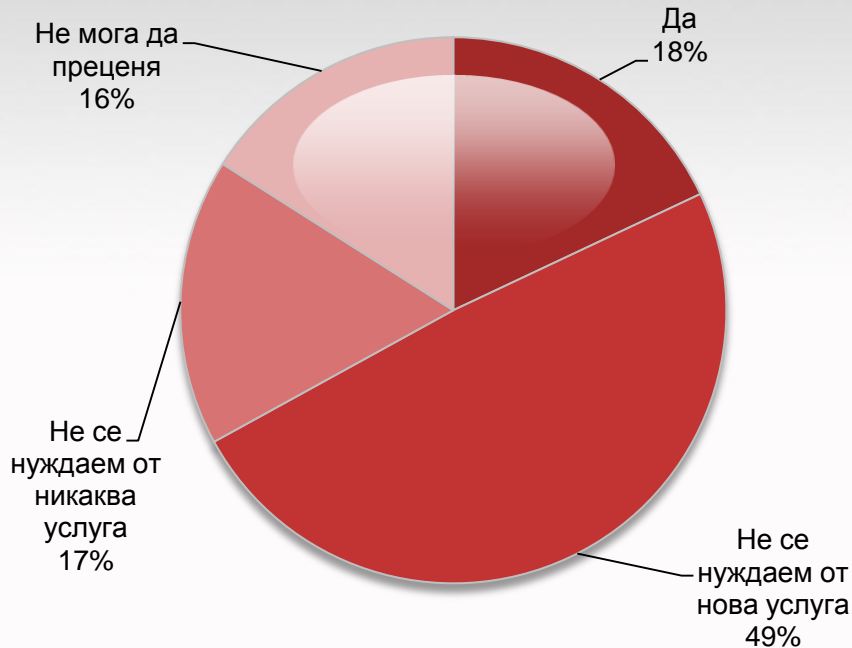
Около две трети от ползвателите на всички еднократни помощи – за бременност, за раждане и за дете-първокласник се обединяват около становището, че достъпът до тези помощи е достатъчно улеснен

Оценка на ползвателите на месечни помощи

Повечето ползватели на месечни добавки за деца с трайни увреждания, както и мнозинството ползвателите на месечни помощи за отглеждане на дете до една година, оценяват процедурата по получаването им като създаваща трудности или излишно усложнена

Оценки за предоставяните услуги за деца и семейства

Потребност от социални услуги за деца, които още не се предлагат

Заявени потребности

- Нужда от нови, по-гъвкави или променени форми за отглеждане на деца, като например почасови кътове за деца, полудневни или съботно-неделни забавачки и др.;
- Потребност от повече, по-разширени, по-многообразни форми на извънкласна дейност;
- Увеличен размер или увеличен обхват на социалното подпомагане;
- Увеличение стипендиите за сираци и за отличници, намаляване на таксите в детските градини, целеви помощи за учебни материали, за дрехи и за обувки;
- Нужда от различни мерки, подпомагащи отглеждането на детето в организационен план;
- Потребност от специализирани медицински услуги в рамките на съответното населено място;
- Потребност от центрове за безплатна и анонимна помощ за родители, които се нуждаят от психологическа подкрепа или от съвет;

Потребност от допълнителни ресурси

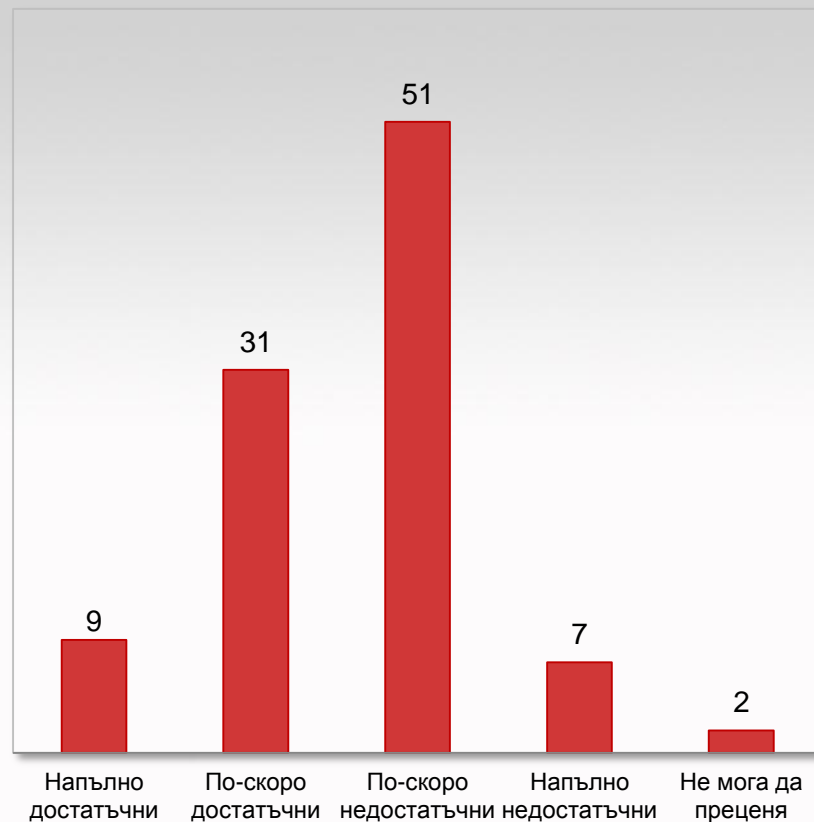

Потребност от допълнителни ресурси

Оценка за броя на персонала в ОЗД, СИ и ЦРТ

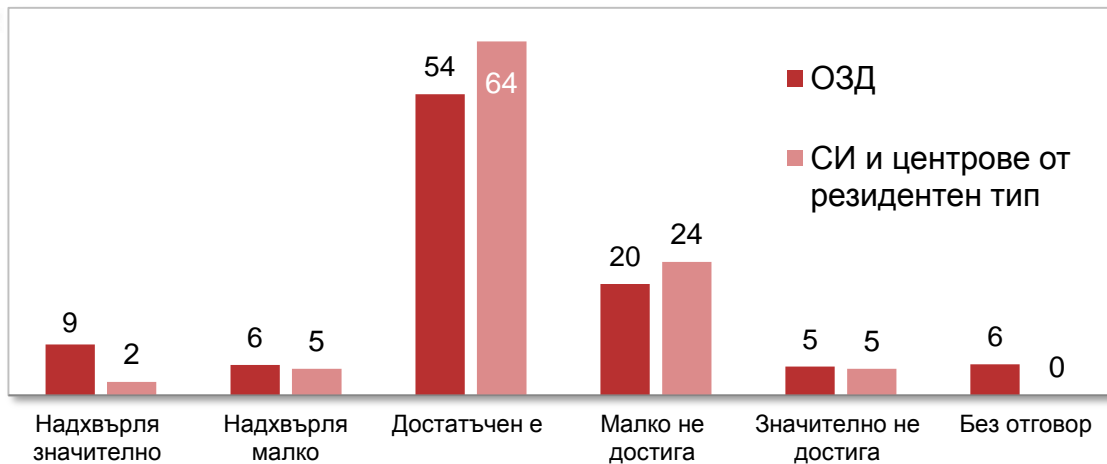
Оценка за броя на персонала в РДСП

Потребност от допълнителни ресурси

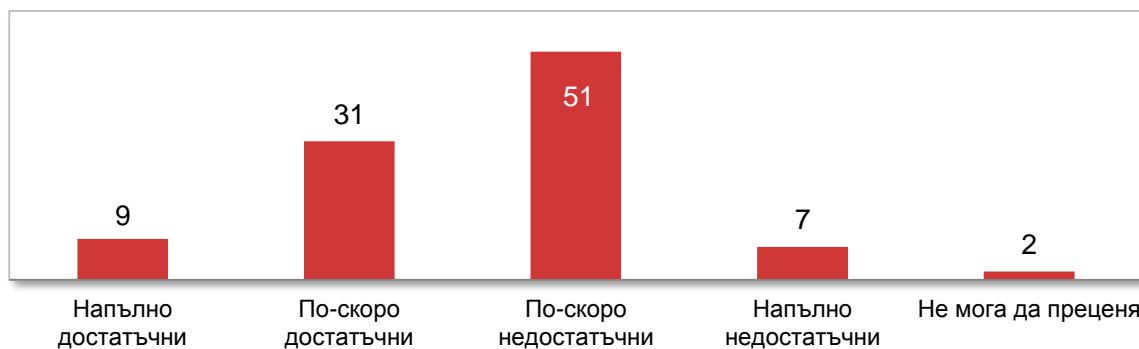

Квалификация на персонала в ОЗД и СИ и центрове от резидентен тип

База: Служители в ОЗД (N=638); Ръководители на СИ и центрове от резидентен тип (N=83)

Квалификация на персонала в РДСП

База: Всички респонденти (Приемни родители - N=638, Родители на деца със СОП - N=101)

Потребност от допълнителни ресурси

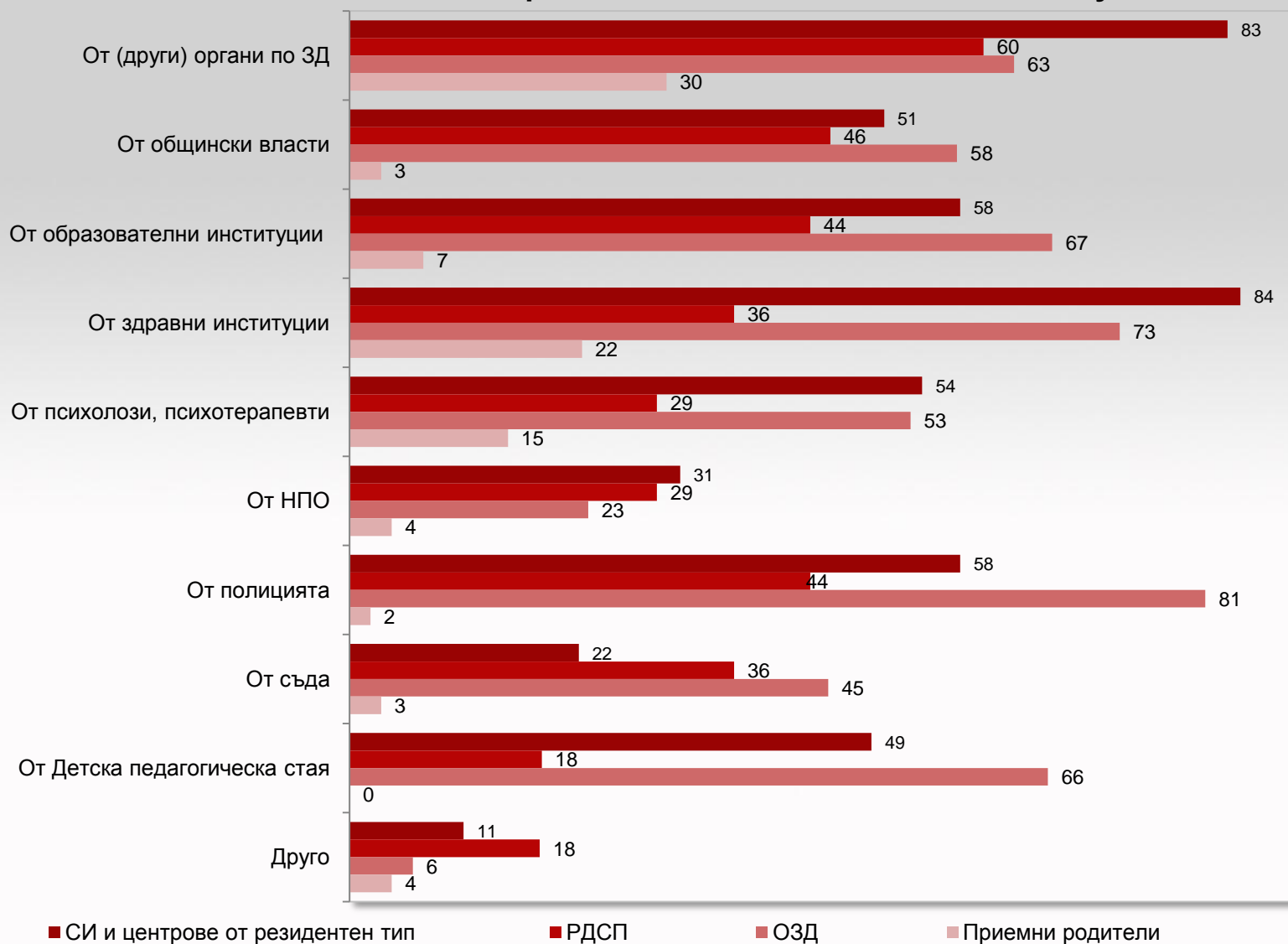
Преминати обучения от персонала през последните 4 години

Институции за деца	Преминали поне едно обучение	Среден брой обучения за последните 4 години на служител от:
Ръководен персонал (директор/управител, заместници, счетоводители)	95%	3.0
Педагогически персонал (възпитатели, учители, педагози)	88%	1.1
Психолози, психотерапевти	76%	4.8
Медицински персонал (лекари, рехабилитатори, медицински сестри)	58%	3.3
Помощен персонал, който работи пряко с децата (санитари, помощници)	49%	0.9

РДСП	Преминали поне едно обучение	Среден брой обучения за последните 4 години на служител от:
Ръководен персонал (директор/управител, заместници, счетоводители)	84%	2.5
Експерти по закрива на детето	80%	2.4
Други експерти	67%	1.9

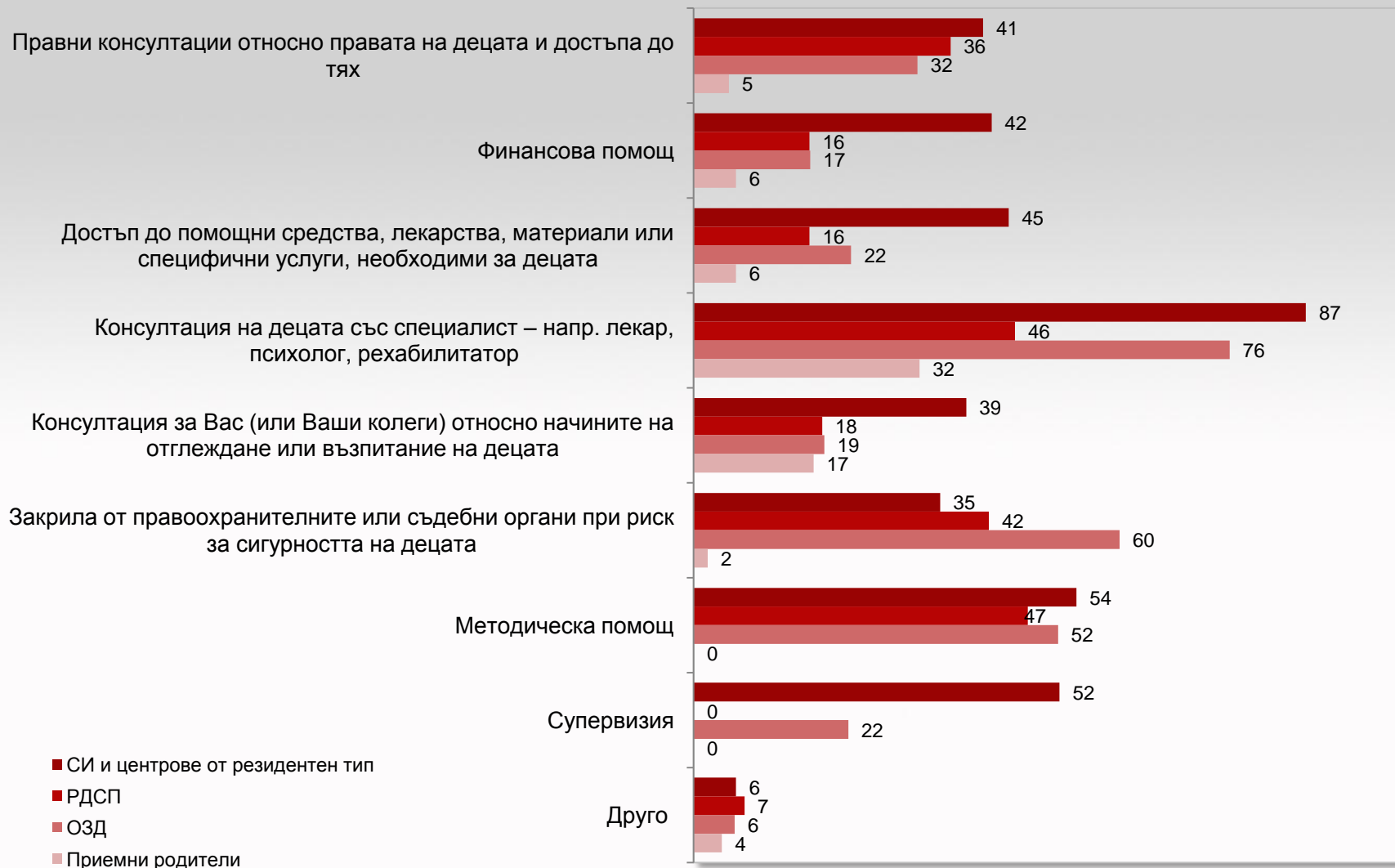
Потребност от допълнителни ресурси

Търсили помощ от съответните институции

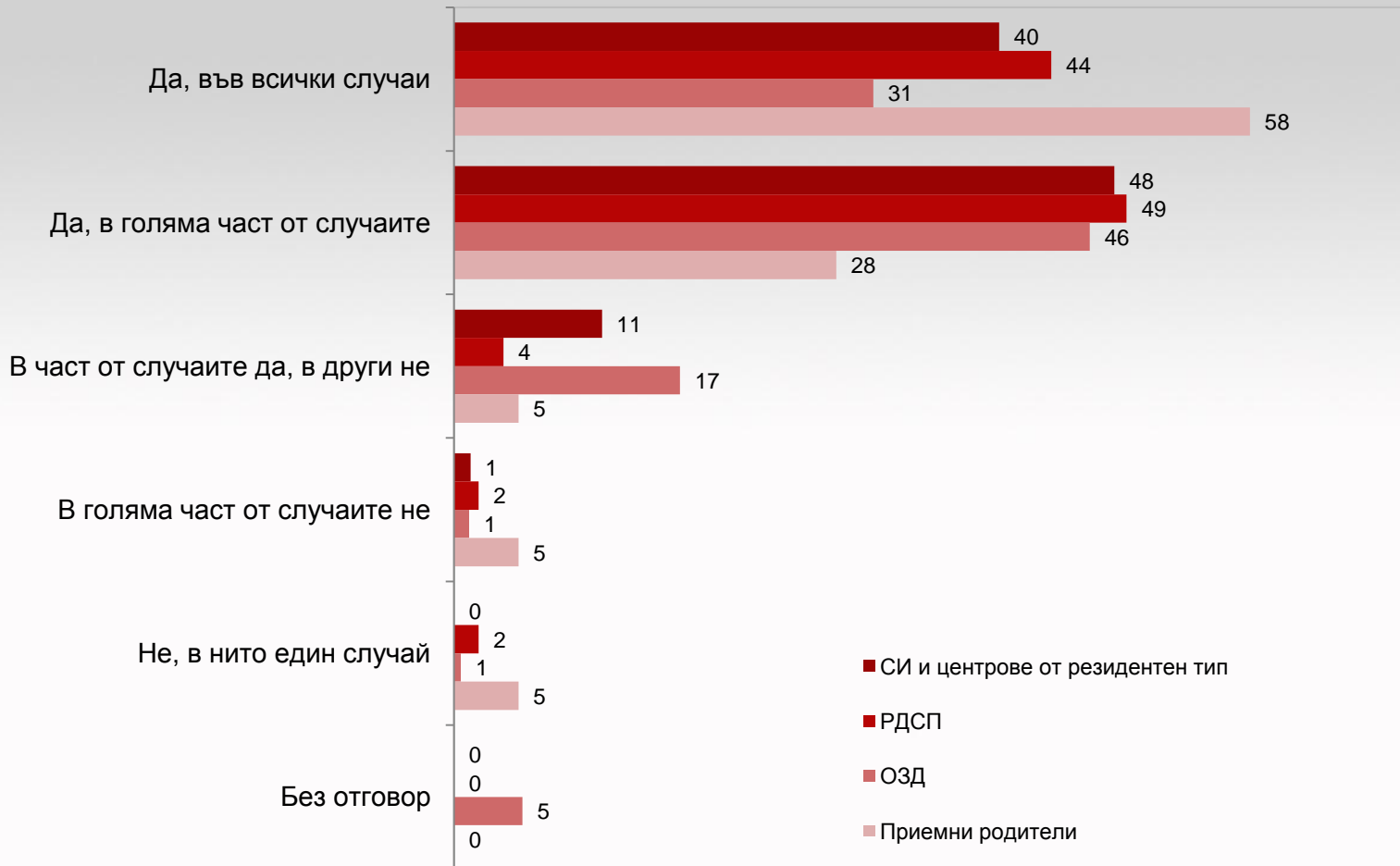
Потребност от допълнителни ресурси

Видове търсена помощ и съдействие

Потребност от допълнителни ресурси

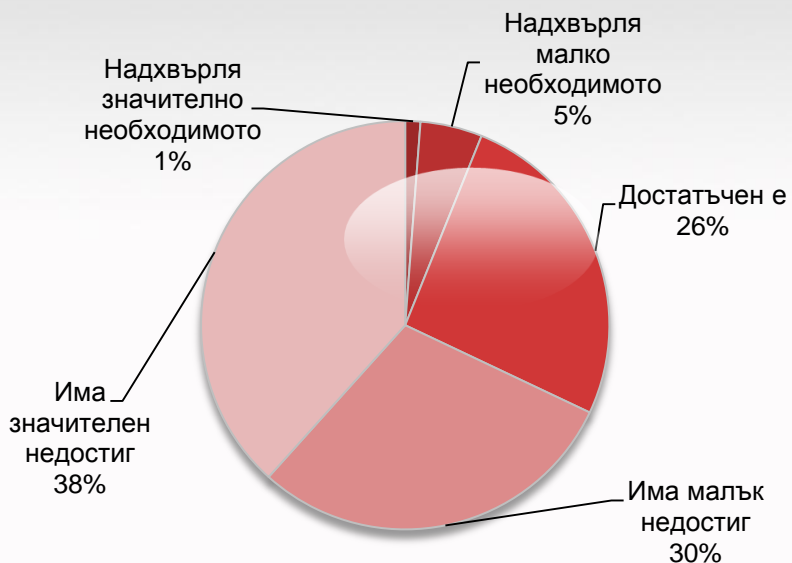
Получаване на поисканата помощ и съдействие

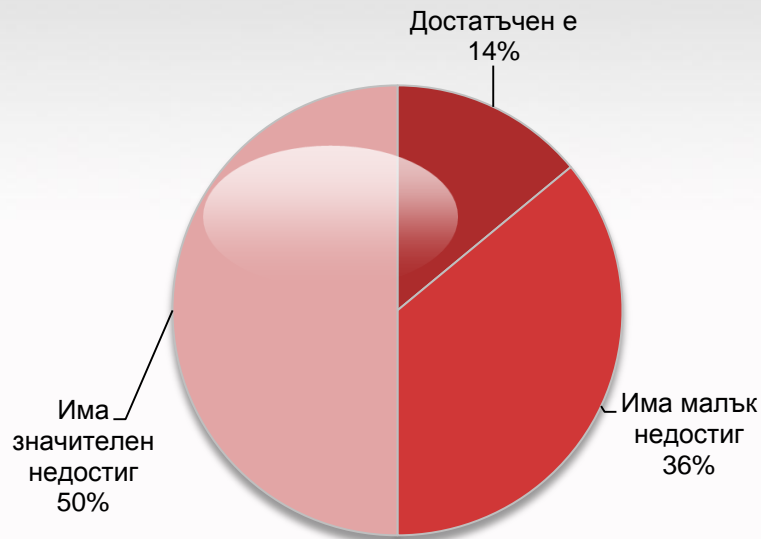
Потребност от допълнителни ресурси

Финансови и материални ресурси

Оценка на разполагаемата сума за отглеждане на деца

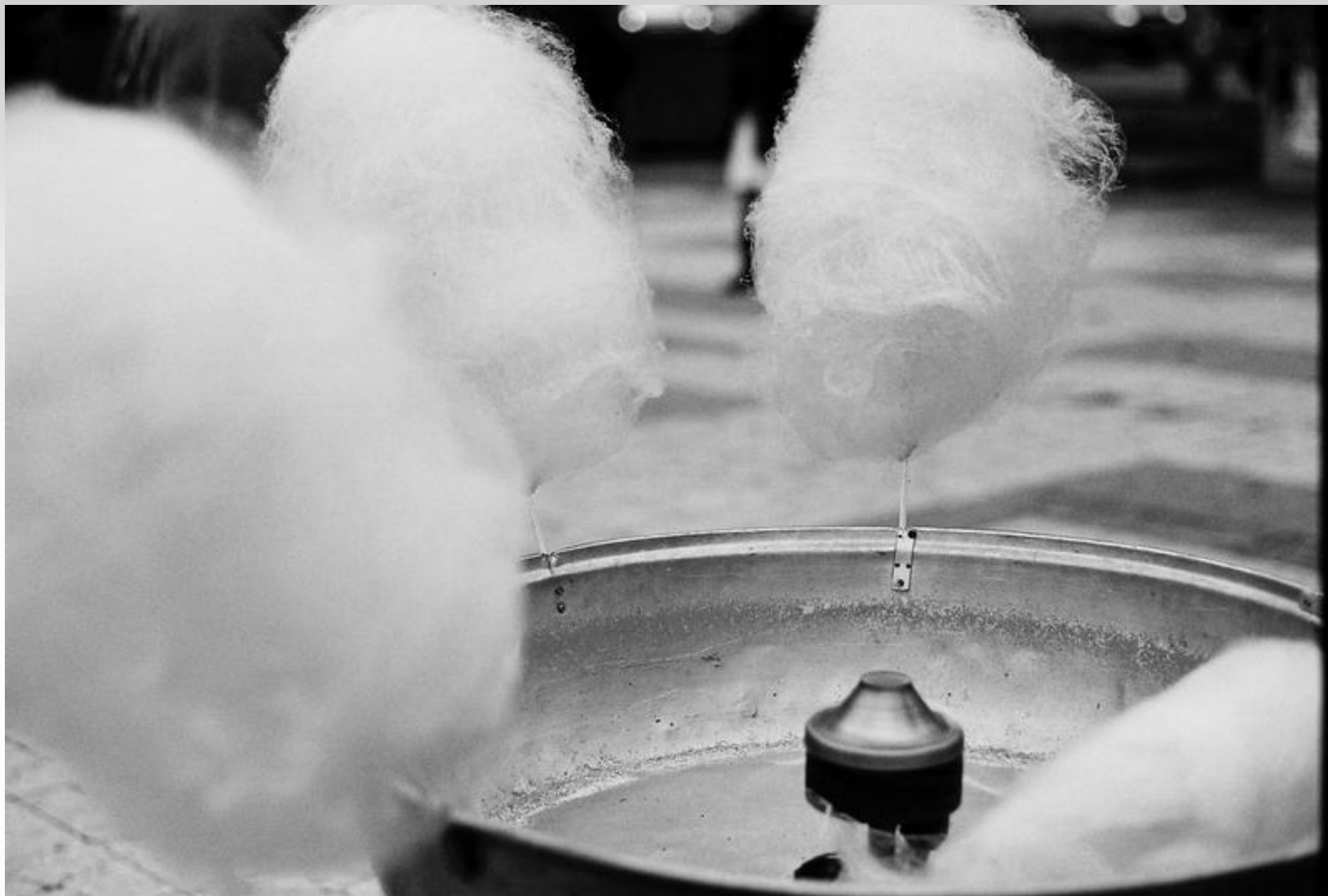
Оценка на разполагаемата сума за отглеждане на деца

База: Всички респонденти (Ръководители на СИ и центрове от резидентен тип - N=83)

База: Всички респонденти (Приемни родители - N=100)

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Представители на НПО

- Съсредоточени, постоянни, системни и дългосрочни усилия за работа със семействата, с цел създаване на сигурна и спокойна семейна среда;
- Отдаване на значително по-голям приоритет на превантивни дейности и мерки, по отношение на образователната и здравната ситема;
- Въвеждане на информационна система за наличните услуги в общността, която да може да се ползва от потенциалните бенефициенти на тези услуги;
- Системна и прецизна оценка на броя, вида и потребностите на различните целеви групи деца и семейства както в национален, така и в регионален мащаб;
 - ✓ въвеждането на единни регистри на децата, обхванати от дейности на институции и НПО,
 - ✓ единни критерии и методики за събиране на статистическа информация,
 - ✓ прекратяване на събирането на една и съща статистическа информация от различни институции
- Повсеместно въвеждане и стриктно следване на принципа “парите следват детето”;
- По-добра комуникация между институциите на всички нива;
- Повишен контрол върху изпълнението на задълженията на всички участващи в процеса;
- По-системна и по-добра информираност за правата на детето на обществото като цяло, и целенасочено информиране на родителите за съществуващите възможности за конкретното дете;
- Повече внимание за всички деца, които не попадат в кръга на някоя от дефинираните рискови групи, и проблемите, които засягат широки кръгове от тях – демотивацията за образование, влошено качество на образование, опасности в интернет и кибертормоз.

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Представители на институции на национално и регионално равнище

- Всеки приоритет от НСД да бъде недвусмислено подкрепен от срокове, отговорни институции по конкретни мерки и специално отделен източник на финансиране;
- Въвеждане на единна информационна система, която би разрешила проблема с разминаването в статистическите данни от различни източници и ще направи възможно проследяването на историята на дадено дете;
- Децентрализация и повишаване на капацитета на местно ниво, дава не на повече правомощия на общините;
- Обстоен преглед и предложения за институционално и организационно реструктуриране, което да избегне дублирането на функции:
 - ✓ ДСП отново да бъдат структурирани на общински принцип (всяка община да има ДСП),
 - ✓ ДАЗД да получи статут на първостепенен разпоредител на бюджетни средства.

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Ръководители на институции и центрове за настаняване от семеен тип

- Повишаване на издръжката на едно дете, тъй като изискванията и стандартите за отглеждане също се променят, има инфлационно нарастване на цените;
- Издръжката на децата да не бъде включвана към общия бюджет на институцията или центъра;
- Стимулиране на приемни родители и осиновители да приемат и деца над 10-годишна възраст, както и по-масово преустройство на домовете за деца от гледна точка на жилищната структура, така че да създават среда, по-близка до семейната;
- Строеж на общежития или домове от семеен тип за младежи, напускащи социални институции;
- Повече възможности за децата за адекватно професионално ориентиране, по-гъвкави форми на обучение чрез квалификационни курсове, ресурсно подпомагане, назначаване на учители в институциите и центрoвете;
- Назначаване на допълнителен медицински персонал, който може да осигури денонощна грижа;
- Връщане на училищните лекари и зъболекари за всички училища;
- По-системно и по-интересно за децата здравно образование, включително сексуално и репродуктивно образование;
- По-добро и подходящо за възрастта информиране на децата за техните права;

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Приемни родители

- Увеличаване на финансирането на приемните родители и целево подпомагане (дърва за огрев, за лечение, за учебници, за построяване на къщички за приемни семейства);
- Изчистване на законовите противоречия, свързани с трудовите договори на приемните родители, тъй като те имат ангажимент да се грижат за децата не 8, а 24 часа;
- Приемните родители да могат да вземат със себе си детето на почивка, включително в чужбина;
- По-голямо внимание към децата от страна на личните лекари и друг здравен персонал, повече профилактични прегледи;
- Искания за специализирана помощ в обучението;

Широка общественост

- Осигуряване на достатъчно специалисти (психолози) в образователните институции, които активно да работят с деца склонни към агресивно поведение;
- Въвеждане на задължителни предучилищни занимания;
- Осигуряване на организиран транспорт до училищата и детските градини;
- Осигуряване на медицински екипи (лекар/ зъболекар) във всички образователни институции и увеличаване на средствата, които се отпускат за специализирани медицински манипулации;
- Финансово подпомагане на проблемните семейства и специализирана работа с родители и деца;

Предложения на заинтересованите страни за допълване и оптимизиране на политиките за детето

Директори и експерти по закрила на детето в РДСП

- Преминаване от стандартизиран към индивидуализиран подход за оценка на необходимостта и определяне размера на финансовата помощ;
- Интензивна държавна намеса в процеса на интеграция на малцинствените групи;
- Осигуряване на достъп до образователния процес на деца с увреждания и деца със СОП;
- По-интензивна профилактика и следене здравословното състояние на детето;
- Информирание на децата относно техните права, както и семейно консултиране и правна помощ за родители;
- Детето да бъде въввлечено в цялостния процес по вземане на решения;

Служители в ОЗД към ДСП

- Осигуряване на повече социални работници и финансова подкрепа при рисковите семейства и особено при тези в които има деца с увреждания;
- Изготвяне и развиване на мерки, чрез които да се редуцира броят на неграмотните деца, както е да се предвидят методи за продължаване на образованието при отпадане от училище;